

SIAMO DI NUOVO INSIEME

NR. 131-132 • SERIE NOUĂ • OCTOMBRIE - DECEMBRIE 2024
REVISTA ASOCIAȚIEI ITALIENILOR DIN ROMÂNIA - RO.AS.IT.
FONDATĂ ÎN 2007 • ISSN 1843-2085 • REVISTĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA ITALIENILOR DIN ROMÂNIA - RO.AS.IT.
CU SPRIJINUL FINANCIAR AL GUVERNULUI ROMÂNIEI, PRIN DEPARTAMENTUL PENTRU RELAȚII INTERETNICE

Oare am epuizat toate resursele, de încredere, de gândire, de speranță că mai putem schimba ceva? Atât de mare s-a făcut prăpastia dintre elanul și dorința noastră că vom schimba destinul acestei nații, al societății din care facem parte și ceea ce am ajuns și ce se petrece acum? Ne-am descurajat și am abandonat lupta în care ne prinseserăm cu toții? Antrenați în diverse curente doctrinare, împărțiți în tot felul de grupuri, păcăliți de doctrine cât mai convingătoare că au găsit soluții pentru bunăstare și drepturi pentru toți la fel, ne-am împărțit în găști și gășcuțe, care se contrazic și se războiesc între ele, contribuind la dezbinarea și răspândirea unei confuzii generale.

Au mai trecut patru ani de la alegerile în care, democratic, ne-am pus nădejdea și așteptam binele promis. S-au încheiat acum și cei patru ani. Ce repede au trecut! Să fie timpul de vină? Patru ani nu ajung pentru a desface ce au făcut cei dinainte? Imediat o luăm de la capăt. Mai este foarte puțin timp până la alegeri. O nouă legislatură, un alt început, ce ar trebui să readucă speranța și să refacă imaginea șifonată a celor care ne-au reprezentat, făcându-ne tot felul de promisiuni.

Un nou moment în care avem de ales? Sigur. Mai ales că am învățat între timp ce înseamnă cu adevărat democrația. Am lăsat în urmă anii în care s-au succedat la conducerea țării tot felul de partide, de oameni care le-au reprezentat. Știm să facem diferența și putem separa grâul de neghină. Pe cine să alegem? Pe cei ce ne-au făcut mai puțin rău. Pe cei ce s-au ținut de promisiuni, cât de cât. Alegeți cu mintea, nu cu interesul de moment!

Să luăm aminte că este cât se poate de reală afirmația, verificată de multe ori de-a lungul istoriei, că somnul rațiunii creează monștri. Și haideti să nu ne lăsăm furați de somn!

Abbiamo forse consumato tutte le risorse legate alla fiducia, al pensiero o alla speranza di cambiare qualcosa? Si è allargata così tanto la spaccatura tra il nostro impulso e desiderio di cambiare il destino di questo paese, della società di cui facciamo parte e la condizione in cui ci troviamo e ciò che sta succedendo adesso? Ci siamo scoraggiati e abbiamo abbandonato la lotta in cui tutti ci eravamo impegnati? Attirati in diverse correnti teoriche, divisi in fazioni di ogni tipo, imbrogliati da dottrine che ci hanno convinti di aver trovato soluzioni che sostengono il benessere di tutti e diritti uguali per tutti, ci siamo frammentati in gruppi e gruppetti che si contraddicono e si fanno la guerra, contribuendo alla disgregazione e a diffondere una generale confusione.

Sono passati quattro anni dalle elezioni in cui, democraticamente, abbiamo riposto

le nostre speranze e atteso il miglioramento promesso. Quei quattro anni si sono appena conclusi. Con quale velocità sono trascorsi! Che sia colpa del tempo? Quattro anni non sono abbastanza per disfare l'operato di chi c'era prima? Subito si ricomincia da capo. È rimasto

pochissimo tempo fino alle elezioni. Una nuova legislatura, un nuovo inizio che dovrebbe riaccendere la speranza e rinnovare l'immagine stropicciata di chi ci ha rappresentato, facendoci promesse di ogni sorta.

Una nuova occasione per scegliere? Certo. Soprattutto perché nel frattempo abbiamo imparato cosa realmente significhi democrazia. Ci siamo lasciati alle spalle gli anni in cui si sono succeduti alla guida del paese diversi partiti, diverse persone che li rappresentavano. Sappiamo fare la differenza e possiamo distinguere il bene dal male. Per chi dovremmo votare? Per il minore dei mali. Per chi ha mantenuto le promesse fatte, almeno in parte. Scegliete con saggezza e non in base all'interesse del momento!

Dovremmo ricordare quanto possa essere realistica la formula, verificata molte volte nello svolgersi della storia, che il sonno della ragione genera mostri. E vi invito a non addormentarvi!

de
Ioana Grosaru

traduzione
Clara Mitola

Din nou la vot!

Di nuovo al voto!

CÂTEVA GÂNDURI

OCTOMBRIE-DECEMBRIE

SIAMO DI NUOVO INSIEME

FONDATA ÎN 2007

NR. 131-132 · SERIE NOUĂ
OCTOMBRIE - DECEMBRIE
2024

ISSN 1843 - 2085

Revistă editată de
Asociația Italianilor din
România - RO.AS.IT.
cu sprijinul financiar al
Guvernului României, prin
Departamentul pentru Relații
Interetnice

Membri fondatori

Mircea Grosaru

Ioana Grosaru

Director

Ioana Grosaru

Redactor-șef

Olivia Simion

Redactori

Clara Mitola

Mihaela Profiriu Mateescu

Design & producție
squaremedia.ro

Răspunderea pentru conținutul
articolelor aparține exclusiv autorilor.

© 2024 Asociația Italianilor din România
- RO.AS.IT. © Nicio parte din această
publicație nu poate fi reprodușă sau
transmisă în niciun mod, sub nicio
formă, fără consimțământul scris al
deținătorilor de copyright.

Asociația Italianilor
din România - RO.AS.IT.
asociație cu statut de utilitate publică
Str. I.L. Caragiale nr. 24
020045 București
Tel.: +4 0372 772 459
Fax: +4 021 313 3064
secretariat@roasit.ro

www.roasit.ro

Augustin Vals
Anișoara-Liliana Vals

ISTORIA ITALIENILOR DIN GALAȚI

fotografie: RO.AS.IT.

- 04 | Un eveniment cultural de excepție la Râmnicu Vâlcea · Un evento culturale d'eccezione a Râmnicu Vâlcea
- 06 | Un nou volum editat de Asociația Italianilor din România - RO.AS.IT., *Istoria italianilor din Galați* · Un nuovo volume edito dall'Associazione degli Italiani di Romania - RO.AS.IT., *Istoria italianilor din Galați*
- 08 | Modesto Gino Ferrarini - o viață frumoasă, trăită cu motoarele la maximum · Modesto Gino Ferrarini - una vita meravigliosa, vissuta alla massima potenza

CULTURĂ / CULTURA

fotografie: Adrian Ivin Reazi

- 11 | Pe urmele constructorilor și arhitecților italieni. Despre meseriași și specialiști ai zidurilor. Partea a treia · Sulle tracce di costruttori e architetti italiani. Su operai e specialisti delle costruzioni. Terza parte
- 16 | Dialoghi letterari. La letteratura è l'arte di mettere insieme le parole in modo significativo · Dialoguri literare. Literatura este arta de a pune cuvintele împreună într-un mod semnificativ
- 21 | De la explozivi la pietricele: o istorie friulană. A doua parte · Dagli esplosivi ai sassolini: una storia friulana. Seconda parte

SOCIETATE / SOCIETÀ

fotografie: wikipedia.org / Böhlinger-Friedrich

- 26 | Un an nou mai aparte · Un Capodanno diverso dagli altri
- 30 | Oradea și italienii din Bihor. Interviu cu Giuseppe Totti · Oradea e gli italiani in Bihor. Intervista a Giuseppe Totti
- 34 | Oh, Roma, Roma! A doua parte · Seconda parte
- 38 | Asemănări și diferențe între tradițiile de Crăciun din România și Italia · Somiglianze e differenze tra le tradizioni del Natale in Romania e in Italia
- 42 | Itinerario turistico. La città fantasma di Craco nella terra dei boschi, dei lupi e della luce · Itinerar turistic. Orașul fantomă Craco din țara pădurilor, lupilor și luminii
- 45 | Ricette. Baccalà alla lucana · Rețete. Cod în stil lucan

Un eveniment cultural de excepție la Râmnicu Vâlcea

În cadrul celei de-a XXXII-a ediții a Zilelor Europene ale Patrimoniului (ZEP)

Expoziția de fotografie „La Vest de Soare”, semnată de artistul italian Mauro Vitale, a avut vernisajul vineri, 20 septembrie 2024, la Muzeul de Artă „Casa Simian” din Râmnicu Vâlcea, în prezența autorului. Evenimentul, organizat de Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT. și Direcția Județeană pentru Cultură Vâlcea, împreună cu Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea, UAP România, UAP Vâlcea și Consiliul Județean Vâlcea, a încântat publicul prezent cu o serie de fotografii documentare realizate de către Mauro Vitale, atât în Italia, cât și în România, arta sa conectând cele două comunități prin emoția surprinsă cu ajutorul camerei fotografice.

Evenimentul s-a desfășurat în prezența președintelui Asociației Italienilor din România – RO.AS.IT., doamna Ioana Grosaru, care, în discursul său, a punctat importanța conservării culturii și a patrimoniului în viața comunității etnice a italienilor din România. Din partea organizatorilor locali au participat domnul președinte al UAP Vâlcea, pictorul Gheorghe Dican și directorul Direcției Județene pentru Cultură Vâlcea, domnul Florin Epure. Aceștia, împreună cu domnul Claudio Bargagna, care a susținut participarea din partea italiană, precum și cu membri din comunitatea locală a asociației,

La mostra fotografica «A Ovest del Sole», firmata dall'artista italiano Mauro Vitale, è stata inaugurata venerdì 20 settembre 2024, presso il Museo d'Arte «Casa Simian» di Râmnicu Vâlcea, alla presenza dell'autore. L'evento, organizzato dall'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. e dalla Direzione Provinciale per la Cultura Vâlcea, insieme al Museo della Provincia «Aurelian Sacerdoțeanu» Vâlcea, UAP Romania, UAP Vâlcea e al Consiglio Provinciale di Vâlcea, ha incantato il pubblico con le fotografie documentarie realizzate da Mauro Vitale in Italia e in Romania, e in cui la sua arte connette le due comunità attraverso l'emozione sorpresa con l'aiuto della macchina fotografica.

L'evento si è svolto alla presenza della presidente dell'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT., Ioana Grosaru, che, nel suo discorso, ha sottolineato l'importanza del conservare la cultura e il patrimonio nella vita della comunità italiana di Romania. Gli organizzatori locali presenti all'evento sono stati il presidente UAP Vâlcea, il pittore Gheorghe Dican, e il direttore della Direzione Provinciale per la Cultura Vâlcea, Florin Epure. Questi ultimi, insieme a Claudio Bargagna, che ha partecipato all'evento come rappresentante italiano, e ai membri locali

de
Manuel Lupu

traduzione
Clara Mitola

foto
RO.AS.IT.

MAURO VITALE

LA VEST DEL SOARE

20/9 2024
@MUZEUL DE ARTĂ „CASA SIMIAN” RM. VÂLCEA

EXPOZIȚIE DE FOTOGRAFIE
LA VEST DE SOARE
CIVILIZAȚIA RURALĂ ÎN ROMÂNIA ȘI ÎN SUDUL ITALIEI ÎNTRE TRECUT ȘI PREZENT

VERNISAJ: vineri, 20 septembrie, orele 14:00
MUZEUL DE ARTĂ „CASA SIMIAN” CURTEA INTERIOARĂ

Moment muzical:
Alexandra Petrică - NAI - clasa a XI-a - Liceul de Arte „Victor Giuleanu”
Prod. coordonator: Claudia Diaconu - Iordache

Zilele Europene ale Patrimoniului

UAP RM. VÂLCEA

Uniones Artísticas Plásticas de Romaña

Partners: AGENZIA Veste, FCPaint, TV CRAIOVA, Alin, WODERN, BUSINESS, SEMNALUL, etc.

între care îndrăgita pictoriță vâlceană Angela Tomaselli, s-au bucurat și de un moment muzical deosebit, oferit de către artista locală Alexandra Petrică, interpretarea sa la nai emoționând întregul public prezent.

Ziua s-a încheiat cu o vizită împreună cu amicii italieni la Mănăstirea Berislăvești, o bijuterie arhitectonică renăscută cu fonduri europene, potrivitându-se excelent pentru încheierea unei zile de aniversare a Patrimoniului.

dell'associazione, tra cui l'apprezzata pittrice Angela Tomaselli, hanno assistito anche a uno splendido momento musicale, offerto dall'artista locale Alexandra Petrică, che ha emozionato il pubblico presente con il suono del suo nai.

La giornata si è conclusa con una visita insieme a tutti gli amici italiani presso il Monastero Berislăvești, un gioiello architettonico rinato grazie ai fondi europei e che ha offerto un'eccezionale conclusione, adatta alle giornate dedicate al Patrimonio.

Un evento culturale d'eccezione a Râmnicu Vâlcea, per la XXXII edizione delle Giornate Europee del Patrimonio (GEP)

Un **nou volum** editat de Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT., *Istoria italienilor din Galați*

Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. are bucuria de a anunța apariția celei mai recente cărți pe care a editat-o, cu sprijinul Guvernului României prin Departamentul pentru Relații Interetnice: *Istoria italienilor din Galați*, scrisă de Augustin Vals și Anișoara Liliana Vals, membri ai comunității italiene din Galați. Lucrarea este importantă nu doar pentru că aduce un plus de lumină asupra unor episoade ale prezenței italiene la gurile Dunării, completând o pagină din istoria italienilor pe pământ românesc, ci și pentru că este munca de cercetare a unui membru al asociației, care și-a iubit originile și a vrut să lase lumii informațiile culese de el de-a lungul anilor despre italienii din Galați.

Augustin Vals (1935-2012), cel care a avut inițiativa acestei incursiuni în istoria comunității din care făcea parte, cunoștea bine tradițiile și povestea ei și era deosebit de mândru de rădăcinile sale, iar marea sa dorință a fost să scrie despre italieni, cu speranța că generațiile viitoare nu își vor uita rădăcinile. A dorit să pună în valoare, argumentând cu documente, rolul pe care italienii l-au avut în dezvoltarea și evoluția Galațiului. A făcut-o cu atât de mare pasiune, încât, chiar dacă nu a reușit să vadă terminată și tipărită cartea, dorința i-a fost împlinită de fiica sa, care a finalizat-o și a oferit-o Asociației Italianilor din România – RO.AS.IT.

Doamna președinte Ioana Grosaru scrie în prefața lucrării: „Nefiind specialist în domeniul istoriei și cercetării, autorul, inginer de profesie, scrie o carte-document fără pretenția de a fi

L'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. ha il piacere di annunciare l'apparizione del più recente libro di cui ha curato la pubblicazione, con il sostegno del Governo Romano attraverso il Dipartimento per le Relazioni Interetniche: *Istoria italienilor din Galați*, di Augustin Vals e Anișoara Liliana Vals, membri della comunità italiana di Galați. L'opera è importante non solo perché fa ulteriore chiarezza su alcuni episodi legati alla presenza italiana alle foci del Danubio, completando una pagina della storia italiana in terra romana, ma anche perché si tratta di un lavoro di ricerca svolto da un membro dell'associazione che ha amato le proprie radici e ha desiderato lasciare al mondo le informazioni raccolte negli anni sugli italiani di Galați.

Augustin Vals (1935-2012), l'iniziatore di questa incursione nella storia della comunità a cui apparteneva, conosceva bene le tradizioni e la sua storia, era incredibilmente orgoglioso delle sue radici e il suo grande desiderio è stato quello di scrivere degli italiani, con la speranza che le generazioni future non dimentichino le proprie radici. Attraverso i documenti, ha voluto evidenziare il ruolo che gli italiani ebbero nello sviluppo e nell'evoluzione della città di Galați. Lo ha fatto con così tanta passione che, sebbene non sia riuscito a vedere il libro terminato e stampato, quel desiderio è stato realizzato da sua figlia, che ha concluso il lavoro e l'ha offerto all'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT.

La presidente Ioana Grosaru scrive nella prefazione dell'opera: «Non trattandosi di uno specialista in materia di storia e ricerca, l'autore,

de
Olivia Simion

traduzione
Clara Mitola

foto
RO.AS.IT.

acoperit întreg subiectul și de a fi lipsit de scăpări sau unele erori, însă adună în paginile ei informații bogate despre această parte a țării, care leagă Moldova de Dobrogea și unde italienii și-au găsit un vad bun de afaceri și viețuire, cu încă multe secole în urmă. Pentru Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT., publicarea cărții înseamnă susținerea unuia dintre scopurile activității pe care o desfășoară de peste 30 de ani, cel de a face cât mai cunoscută prezența și existența minorității italiene. Iar autorul, Augustin Vals, este unul dintre reprezentanții acestei minorități.”

Lansarea volumului va avea loc în data de 16 noiembrie 2024 la Casa Artelor din Galați, începând cu orele 11.00, în prezența doamnei președinte a Asociației Italianilor din România – RO.AS.IT., Ioana Grosaru, cea care a crezut foarte mult în acest proiect și căreia i se datorează apariția cărții, a coautoarei Anișoara Vals și a unor oficialități locale. Avem onoarea ca evenimentul să se desfășoare sub înaltul patronaj al Ambasadei Republicii Italiene la București. Între participanți se vor număra și membri ai comunității istorice italiene din Galați, ai celei din București și reprezentanți ai COM.IT.ES. România, iar lansarea se va bucura și de momente muzicale susținute de Ștefan Lupu la chitară și de Miruna Alexandra Ivașcu, elevă la Liceul Tehnologic „Costache Conachi” din Pechea, jud. Galați, coordonată de prof. Licuța Năstase.

ingegnere di professione, scrive un libro-documento che non pretende di coprire l'intero argomento o di essere privo di omissioni o errori, ma raccoglie nelle sue pagine ricche informazioni su questa parte del paese, che lega la Moldavia alla Dobrugia e dove gli italiani hanno trovato uno spazio benevolo per gli affari e per vivere, già molti secoli fa. Per l'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. la pubblicazione del libro significa sostenere uno degli scopi dell'attività che svolge da più di trent'anni, quello di rendere quanto più conosciuta la presenza e l'esistenza della minoranza italiana. E l'autore, Augustin Vals, è uno dei rappresentanti di questa minoranza.»

La presentazione del volume avrà luogo il 16 novembre 2024 presso la Casa delle Arti (Casa Artelor) di Galați, a partire dalle ore 11:00, alla presenza della presidente dell'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT., Ioana Grosaru, che ha creduto profondamente in questo progetto e a cui si deve l'apparizione dell'opera, della coautrice Anișoara Vals e di alcune personalità locali. Per questo evento abbiamo l'onore di godere dell'alto patrocinio dell'Ambasciata della Repubblica Italiana a Bucarest. Tra i partecipanti ci saranno anche membri della comunità storica italiana di Galați, di Bucarest e rappresentanti COM.IT.ES. Romania, in una presentazione che sarà arricchita anche da momenti musicali sostenuti da Ștefan Lupu alla chitarra e da Miruna Alexandra Ivașcu, allieva al Liceo Tecnologico «Costache Conachi» di Pechea, Galați, coordinata dalla prof.ssa Licuța Năstase.

Asociația Italianilor din România - RO.AS.IT.

DEPARTAMENTUL PENTRU RELAȚII INTERNE

DIVERSITATEA BUNESTĂ EDUCĂȚIA

Asociația Italianilor din România - RO.AS.IT. Sucursala "Casa D'Italia" Galați

vă invită la

Lansare de carte

ISTORIA ITALIENILOR din GALAȚI

de Augustin Vals și Anișoara-Liliana Vals

cu participarea președintei Asociației Italianilor din România - RO.AS.IT., Ioana GROSARU și a președintei Sucursalei "Casa D'Italia" Galați a Asociației Italianilor din România - RO.AS.IT., Romana DRAȘOVEAN

Momente muzicale susținute de: Miruna Alexandra IVAȘCU (voce) Ștefan LUPU (chitară)

16.11.2024, orele 11:00
Casa Artelor, Galați

Casa Artelor

TEATRU NAȚIONAL Opera și Balans

CU SPRIJINUL GALAȚI

ÎN COLABORARE CU

TVR

Radio România Internațional

Un **nuovo** **volume** edito dall'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT., *Istoria italianilor din Galați*

Modesto Gino Ferrarini

o viață frumoasă, trăită cu motoarele la maximum

Modesto Gino Ferrarini a plecat la Domnul, cu puțin înainte să împlinească 95 de ani. Plănuisem o petrecere frumoasă, așa cum merita, pentru cei 95, dar nu a mai fost. S-a grăbit. Sau, poate a obosit. Modesto a plecat, dar ne-a lăsat multe amintiri. Viața lui a fost plină de bucurie. Da, a fost un om al bucuriei. I-a plăcut să fie înconjurat de familie, de prieteni, de colegi și, bineînțeles, de italieni. Deși nu și-a dorit să plece definitiv în Italia, țara străbunilor lui, a iubit Italia. S-a văzut asta când, după 1990, a înființat prima organizație a italienilor din România.

Despre activitatea sa de la acele începuturi, profesorul Mircea Grosaru, pe atunci deputat al etniei italiene în Parlamentul României, scria, în 2005, în prefața cărții „Istorie” din viața etnicilor italieni în România, semnată de Modesto Gino Ferrarini: „Știam că este ziarist «de o viață», așa cum îi place lui să spună, că a fondat primul ziar italian după 1990 (*Di nuovo insieme*); mai apoi revista cu același nume, la propunerea mea; a colaborat mulți ani la ziarul *Columna*; a înființat în Capitala țării (era în 1992) Uniunea Italianilor din România, al cărui președinte a fost mulți ani, apoi Federația Italianilor din România. Cu astfel de preocupări, evident, a cunoscut mulți italieni, s-a făcut cunoscut printre ei prin activitatea sa, fiind mereu în «mijlocul» diferitelor acțiuni ale etniei italiene din România, încurajându-le, popularizându-le. [...] De reținut faptul că, în timp ce alții nu știu cum să se ducă și să rămână în Italia, el n-a dorit s-o facă niciodată, deși – după câte știu – ocazii au fost destule. Modesto Gino Ferrarini a rămas în țara în care s-a născut (a văzut lumina zilei la Galați), alături de oamenii pe lângă care a și trăit și pe care i-a iubit. Dovadă

Modesto Gino Ferrarini è volato in cielo, poco prima di compiere 95 anni. Avevo pianificato una bella festa, come meritava per i suoi 95 anni, ma non c'è più stata. Ha avuto fretta. O forse, era stanco. Modesto se n'è andato ma ci ha lasciato molti ricordi. La sua vita è stata piena di gioia. Sì, è stato un uomo della gioia. Gli piaceva essere circondato dalla famiglia, dagli amici, dai colleghi e naturalmente dagli italiani. Sebbene non abbia mai desiderato trasferirsi definitivamente in Italia, il paese dei suoi antenati, ha amato l'Italia. È stato chiaro dopo il 1990, quando ha costituito la prima organizzazione degli italiani di Romania.

Nel 2005, in merito alla sua attività in quegli inizi, il prof. Mircea Grosaru, allora deputato parlamentare dell'etnia italiana, nella prefazione del libro „Istorie” din viața etnicilor italieni în România («Storie» di vita dei membri dell'etnia italiana di Romania), firmata da Modesto Gino Ferrarini, scriveva: «Sapevo fosse giornalista “da una vita”, come piace dire a lui, che ha fondato il primo giornale italiano dopo il 1990 (*Di nuovo insieme*); più tardi la rivista con lo stesso nome, su mia richiesta; ha collaborato molti anni con il giornale *Columna*; ha costituito nella Capitale (era il 1992) l'Unione degli Italiani di Romania, di cui è stato per molti anni presidente, poi la Federazione degli Italiani in Romania. Con interessi di questo tipo, evidentemente, ha conosciuto molti italiani, si è fatto conoscere da loro attraverso il suo operato, sempre “al centro” delle diverse attività della minoranza italiana di Romania, incoraggiandola, rendendola conosciuta. [...] Da ricordare che, mentre alcuni avrebbero fatto di tutto per andare in Italia e rimanerci, lui non l'ha mai voluto sebbene – per quel che ne so – ne abbia avuto spesso l'occasione.

de
Elvira Gheorghită

traduzione
Clara Mitola

foto: RO.AS.IT.

că este între noi...” Astfel a încheiat deputatul Mircea Grosaru prefața cărții lui Modesto. Acum s-au întâlnit în ceruri, unde continuă povestirile.

Da, așa cum a spus profesorul Grosaru, Modesto Gino Ferrarini a iubit oamenii, muzica, dar, mai ales, meseria de jurnalist. A lucrat la *România liberă*, *Informația Bucureștiului*, *Gazeta Sporturilor*, *Sportul Românesc* și la toate publicațiile italienilor.

Modesto a iubit veselia. I-a plăcut să îi vadă pe oameni râzând. De aceea, la petreceri, a avut la el mereu un carnețel roșu, în care erau notate zeci de bancuri. Acum, uitându-ne în urmă, putem spune că a fost sufletul petrecerilor.

Și, ca o continuare a profesiei de jurnalist, în timpul liber, i-a plăcut să scrie scrisori, mai vesele sau mai critice, ultima din această viață fiind trimisă unei prietene de suflet, Andreea Livia Otal. Andreea a insistat ca Modesto să scrie povești din viața lui, dorind să le adune într-o carte, așa cum a făcut el cu minoritatea italiană, dar a primit o singură scrisoare, în februarie 2024. „Eu la 17-18 ani, ca tânăr, făceam bine trei lucruri: fotbal, muzică și ziaristică”, a scris Modesto în ultima scrisoare.

Aceste pasiuni i-au bucurat sufletul: când nu a mai jucat fotbal, a scris despre fotbal. Când nu a mai cântat la acordeon, cu formația „La Cucaracha”, a ascultat muzică. Când nu a mai scris în revistă (în ultimul an), a citit mult și a continuat să scrie scrisori, dactilografiate la mașina de scris, cea mai bună și cea mai iubită prietenă.

După anul 2004 s-a apropiat de Asociația Italianilor din România - RO.AS.IT., aceasta devenind pentru el o a doua casă. Participa cu interes la activitățile cultural-artistice și în călătoriile ce aveau drept scop întâlnirea cu etnicii

Modesto Gino Ferrarini è rimasto nel paese in cui è nato (ha visto la luce a Galați), insieme alle persone accanto a cui ha vissuto e che ha amato. Il suo essere tra noi, lo dimostra...» Conclude così il deputato Mircea Grosaru la prefazione del libro di Modesto. Ora si sono incontrati in cielo, dove continuano a raccontare.

Sì, come ha detto il professor Grosaru, Modesto Gino Ferrarini ha amato la gente, la musica e soprattutto la sua professione di giornalista. Ha lavorato per *România liberă*, *Informația Bucureștiului*, *Gazeta Sporturilor*, *Sportul Românesc* e per tutte le riviste degli italiani.

Modesto ha amato l'allegria. Gli piaceva vedere la gente ridere. Per questo, alle feste aveva sempre un quadernetto rosso, in cui erano raccolte decine di barzellette. Ora, ripensandoci, potremmo dire fosse l'anima della festa.

E, come un prolungamento della sua professione di giornalista, nel tempo libero, gli piaceva scrivere lettere, allegre o critiche, e l'ultima l'ha inviata a una sua carissima amica, Andreea Livia Otal. Andreea ha insistito perché Modesto scrivesse i racconti della sua vita e li raccogliesse in un libro, così come aveva fatto per la minoranza italiana, ma ha ricevuto una sola lettera, nel febbraio del 2024. «Io, a 17 o 18 anni, da giovane, sapevo fare bene tre cose: il calcio, la musica e il giornalismo», ha scritto Modesto nella sua ultima lettera.

Queste passioni l'hanno riempito di gioia: quando non ha più giocato a calcio, ha scritto di calcio. Quando non ha più suonato la fisarmonica, nel gruppo «La Cucaracha», ha ascoltato musica. Quando non ha più scritto sulla rivista (nell'ultimo anno), ha letto molto e ha continuato a scrivere lettere, battute alla macchina da scrivere, la sua più cara e amata amica.

Dopo il 2004 si è avvicinato all'Associazione degli Italiani di Romania - RO.AS.IT., che per lui è diventata una seconda casa. Partecipava con interesse alle sue attività culturali e artistiche e ai viaggi, organizzati per incontrare i membri della minoranza italiana disseminata per tutto il paese. Ha scritto libri importanti per la comunità ed era presente nelle pagine della rivista RO.AS.IT., *Siamo di Nuovo Insieme*.

Modesto Gino Ferrarini - una vita meravigliosa, vissuta alla massima potenza

italieni din comunitățile răspândite prin țară. A scris cărți importante pentru comunitate și era prezent în paginile revistei RO.AS.IT., *Siamo di Nuovo Insieme*.

Și-a dorit o comunitate puternică, demnă de minoritatea italiană, și a militat pentru unitatea italienilor. Ca mulți oameni cu personalitate aparte, a avut însă și neprieteni. Și totuși nu puțini au fost și cei apropiați care i-au rămas prieteni o viață și care i-au apreciat pasiunile și talentul.

„Au fost mulți ani când, la saloanele culturale organizate de către RO.AS.IT., prezența lui era o constantă, iar lipsa nu-i putea trece neobservată. Întâlnirile cu italienii erau un bun prilej de discuții, de pătrundere în istoriile de suflet care dezvăluiau legăturile invizibile dintre noi, mult timp tănuite. În fond, constituiau motivul care ne-a adus împreună. Se depănau amintiri pe care Modesto le nota și avea să le lase în cele două cărțicele cu *Istorie din viața etnicilor italieni în România*.”, spune Ioana Grosaru, care, alături de Andi Gabriel Grosaru, l-a încurajat și i-a fost alături până în cele mai grele momente ale vieții.

A venit acum timpul să ne luăm rămas bun, aducându-i un pios omagiu celui care ne-a bucurat viața, ne-a îndrumat în carieră și ne-a ajutat în momente grele. Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Desiderava una comunită forte, degna della minoranza italiana, e ha militato per l'unità degli italiani. Ma, come succede a ogni personalità particolare, ha anche avuto dei nemici. Eppure, in molti sono rimasti suoi amici per tutta la vita, apprezzandone le passioni e il talento.

«Per molti anni, la sua presenza era una costante ai saloni culturali organizzati dalla RO.AS.IT. e la sua mancanza non passava inosservata. Gli incontri con gli italiani erano una buona occasione per discutere, per immergersi in racconti che scavavano in profondità e svelavano i nostri invisibili legami, a lungo nascosti. In fondo, erano il motivo che ci aveva radunati. Si raccontavano ricordi che Modesto appuntava e che avrebbe consegnato in due volumetti di *Istorie din viața italienilor din România (Storie di vita dei membri dell'etnia italiana di Romania)*», dice Ioana Grosaru che, insieme ad Andi Gabriel Grosaru, l'ha incoraggiato e gli è stata accanto anche nei momenti più difficili.

È arrivato il momento di prendere commiato, offrendo un devoto omaggio all'uomo che ha portato gioia nella nostra vita, che ci ha guidato nella carriera e ci ha aiutato nei momenti difficili. Che riposi in pace!

Cam, HODORONC TRONC ! CINE SE MAI PREOCUPA DE SCRISORI

Bi bine, eu... totuși mă scriu. Din 3 motive: 1. Imi este, totuși, la îndemână, 2. Scriu... cu drag, 3. "Adrisentul" este o persoană "bră" în viață: Andreea !

De fapt, ce m-a făcut să trec la scris? Niște rânduri trimise tine, printr-un mesaj ~~trimis~~ pe telefon. Mi-a făcut ~~plăcut~~ și, am d să-ți fac o plăcere scriind o "povestioară" care să te amuze. Măcar, aștern pe hârtie... cum e trecut prin viața mea muzica. Cum a spăru

Cine bste noaptea la fereastra mea ?

Precizez, pentru o mai ușoară înțelegere am două cetățeni romană și italiană. De unde? Bunici... au emigrat din... de au fost primi... recticeu: mozaice... tire cu statui... : oameni ce mând... n plus, vorbeau... ei ușor.

Pentru... ANDREEA, a noastră.
De la MEZZO, al ei.

Udine și MOD...
le lor. Priet...
ectiv: Focșe...
eau... eeci...
gibilă, cu

la... răspu...
DO, totăl...
chi, cu...
b negre...

Pe urmele constructorilor și arhitecților italieni.

Despre meseriași și specialiști ai zidurilor

3
partea a treia
terza parte

de
Sebastian Simion,
Alin Mezaroba

traduzione
Clara Mitola

LA PAS PRIN BUCUREȘTI

Meșterii și arhitecții italieni au construit în tot Bucureștiul, nu doar pe traseul pe care vi l-am prezentat în numerele anterioare ale revistei. Astfel, în cele ce urmează, vom vorbi și despre alți italieni și edificiile lor, răspândite în tot orașul.

O familie de constructori care și-a lăsat amprenta asupra capitalei României este familia Asquini. Victor Asquini, fiul constructorului Silvio Asquini, a sosit în București din zona Udine, în anul 1881. În 1913 a obținut diploma de arhitect la Politehnica Hildburghausen din Germania. Apoi, în 1914, a înființat, împreună cu tatăl său, antrepriza de arhitectură și construcții „Silvio și Victor Asquini” care a ridicat numeroase clădiri ce pot fi admirate și astăzi în București. Și-a desăvârșit studiile în 1927, când a absolvit Școala de Arhitectură din București. Printre clădirile falnice ce înfrumusețează urbea Bucureștilor se numără și cele construite de Asquini: Vila Constantin Câmpeanu, construită între 1921-1924, de pe bulevardul Dacia nr. 81 (actuala ambasadă a Belgiei), și casele din str. Cezar Bolliac de la nr. 14 și nr. 18. Cu o activitate de peste 18 ani, între 1915 și 1933, Victor Asquini are un portofoliu de aproximativ 30 de proiecte realizate.

Un alt arhitect, Ermes Midena (San Daniele del Friuli, 1895 - Udine, 1972), vărul lui Victor Asquini, s-a înscris la Școala Superioară de Arhitectură din Veneția în 1912, iar apoi oportunitățile de angajare oferite de capitala României l-au atras să vină pe malurile Dâmboviței. Din 1922 până în 1924, Midena a trăit la București, lucrând cu vărul său. Conform surselor, Ermes Midena este unul dintre principalii protagoniști ai schimbării stilistice în Friuli și figură semnificativă a avangardei raționaliste italiene.

Un alt italian de referință pentru arhitectura orașului lui Bucur a fost arhitectul Giulio Magni (Roma, 1859 - Roma, 1930), care a fost invitat la București în 1893. Începând din 1894, Magni a lucrat la proiecte pentru Primăria Capitalei și Ministerul Lucrărilor Publice, până în anul 1906. Lucrările arhitectului sunt în general clasice, dar câteva dintre ele se înscriu, însă, în arhitectura neoromânească, probabil ca urmare

A SPASSO PER BUCAREST

Gli artigiani e gli architetti italiani hanno costruito in tutta Bucarest, non solo lungo il percorso che vi abbiamo presentato nei precedenti numeri della rivista. Così, a seguire, parleremo anche di altri italiani e dei loro edifici, disseminati in tutta la città.

Una famiglia di costruttori che ha lasciato la sua impronta nella capitale della Romania è la famiglia Asquini. Victor Asquini, figlio del costruttore Silvio Asquini, è arrivato a Bucarest dalla zona di Udine nell'anno 1881. Nel 1913 ha ottenuto il diploma in architettura presso il Politecnico tedesco di Hildburghausen. Poi, nel 1914, insieme a suo padre, ha fondato l'impresa di architettura ed edilizia «Silvio e Victor Asquini» con cui ha eretto numerosi palazzi che è ancora possibile osservare a Bucarest. Ha terminato gli studi nel 1927, laureandosi presso la Scuola di Architettura di Bucarest. Tra gli imponenti palazzi che abbelliscono l'urbe di Bucarest si enumerano anche quelli costruiti da Asquini: Villa Constantin Câmpeanu, costruita tra il 1921 e il 1924, sul bulevard Dacia n. 81 (l'odierna ambasciata del Belgio), e le case su strada Cezar Bolliac, al n. 14 e 18. Con oltre diciott'anni di attività, tra il 1915 e il 1933, Victor Asquini ha un portfolio di circa 30 progetti realizzati.

Un altro architetto, Ermes Midena (San Daniele del Friuli, 1895 - Udine, 1972), cugino di Victor Asquini, si è iscritto alla Scuola Superiore di Architettura di Venezia nel 1912 e poi le opportunità di lavoro offerte dalla capitale romana l'hanno convinto a venire sulle rive del Dâmbovița. Dal 1922 fino al 1924, Midena ha vissuto a Bucarest

Sulle tracce di
costruttori e
architetti **italiani.**
Su operai e specialisti delle
costruzioni

Foto: Fundația Culturală Română

a colaborării cu arhitectul Ion Mincu – cel care, dacă vă amintiți, a cumpărat casa lui Gaetano Burelli. În cei zece ani în care a locuit și lucrat la București, Giulio Magni a realizat aproape treizeci de edificii dintre cele mai variate, precum Hala Traian, Palatul Arhiepiscopiei Catolice, Palatul Nunțiatunii Apostolice a Sfântului Scaun, Casa Elie Radu, de pe strada Icoanei, Școala comunală Mavrogheni din București, în prezent Școala Nr. 11 „Heliade Rădulescu” – construită în 1896, lângă biserica Mavrogheni –, o biserică la Constanța, diferite gări, precum cea de la Curtea de Argeș, și, nu în ultimul rând, vile comandate de personalități importante ale vieții politice și sociale românești și mai multe școli la Iași și București.

Presărate prin București sunt și statui cizelate cu măiestrie de sculptori italieni, pentru înfrumusețarea orașului și pentru a aduce aminte de mari personalități. Printre aceste monumente din marmură, putem aminti: statuia de marmură de Carrara a spătarului Mihail Cantacuzino, cel care a construit Spitalul Colțea, realizată de artiștii Ippolito Lepri și Karl Storck; statuia lui Ion Heliade Rădulescu, fondatorul Academiei Române din București, care a fost realizată din marmură de Ettore Ferrari și dezvelită la 21 noiembrie 1880; iar aproape de Mitropolie se află statuia lui Barbă Catargiu, cioplită de sculptorul

lavorando per suo cugino. Secondo le fonti, Ermes Midena è uno dei maggiori protagonisti del cambiamento stilistico in Friuli e una figura importante dell'avanguardia razionalista italiana.

Un altro italiano di riferimento per l'architettura della città di Bucur è stato l'architetto Giulio Magni (Roma, 1859 - Roma, 1930), invitato a Bucarest nel 1893. A partire dal 1894, Magni ha lavorato a progetti per il Comune della Capitale e per il Ministero dei Lavori Pubblici, fino al 1906. I lavori dell'architetto sono generalmente classici, ma alcune delle sue opere rientrano nello stile neoromano, probabilmente grazie alla collaborazione con l'architetto Ion Mincu – l'uomo che, se ricordate, ha comprato la casa di Gaetano Burelli. Nei dieci anni in cui ha abitato e lavorato a Bucarest, Giulio Magni ha realizzato quasi trenta edifici tra i più diversi, come Hala Traian, il Palazzo dell'Arcidiocesi Cattolica, il Palazzo della Nunziatura Apostolica della Santa Sede, Casa Elie Radu su strada Icoanei, la Scuola comunale Mavrogheni di Bucarest, ad oggi Scuola N. 11 «Heliade Rădulescu» – costruita nel 1896, accanto alla chiesa Mavrogheni –, una chiesa nella città di Constanța, diverse stazioni, come quella a Curtea de Argeș e, non ultime, le ville commissionategli da importanti personalità della vita politica e sociale romena e numerose scuole a Iași e Bucarest.

Disseminate per Bucarest ci sono anche statue cesellate con maestria da scultori italiani, per abbellire la città e per ricordare personalità di rilievo. Tra questi monumenti marmorei, ricordiamo: la statua di marmo di Carrara del portatore di spade Mihail

Foto: wikipedia.org

Hala Traian ieri și azi

Hala Traian ieri e oggi

Statuia lui Mihail Cantacuzino realizată de Ippolito Lepri și Karl Storck

La statua di Mihail Cantacuzino di Ippolito Lepri e Karl Storck

Statuia lui Barbu Catargi (Catargiu) realizată de Raffaello Romanelli

La statua di Barbu Catargi (Catargiu) realizată da Raffaello Romanelli

foto: wikipedia.org

florentin Raffaello Romanelli (13 mai 1856 - 3 aprilie 1928). În timpul șederii în România, Romanelli s-a împrietenit cu regele Carol I și astfel a ajuns să realizeze mai multe comenzi de statui și monumente, ale monarhului și ale altor personalități politice românești, între care și statuia lui Alexandru Ioan Cuza de la Iași.

Turconi este un alt nume reper pentru italienii care au construit și înfrumusețat Micul Paris.

La câte construcții italiene sunt în București, ar fi putut să i se spună și Mica Italia. Clivio Angelo Turconi a fost proprietarul companiei „Etna” și a lucrat cu succes ca antreprenor și constructor. El a avut trei fii, toți urmând meseria tatălui. Cei trei, arhitectul Emilio Alfio Turconi (n. 30 august 1910 în București), arhitectul Tullio Loreto Giuseppe Turconi (n. 2 februarie 1913 în București - d. 18 august 2005) și inginerul Ansile Turconi (d. martie 1937) au creat antrepriza „Fratelli Turconi”. Din păcate nu am reușit să găsim în detaliu construcțiile realizate de antrepriza fraților.

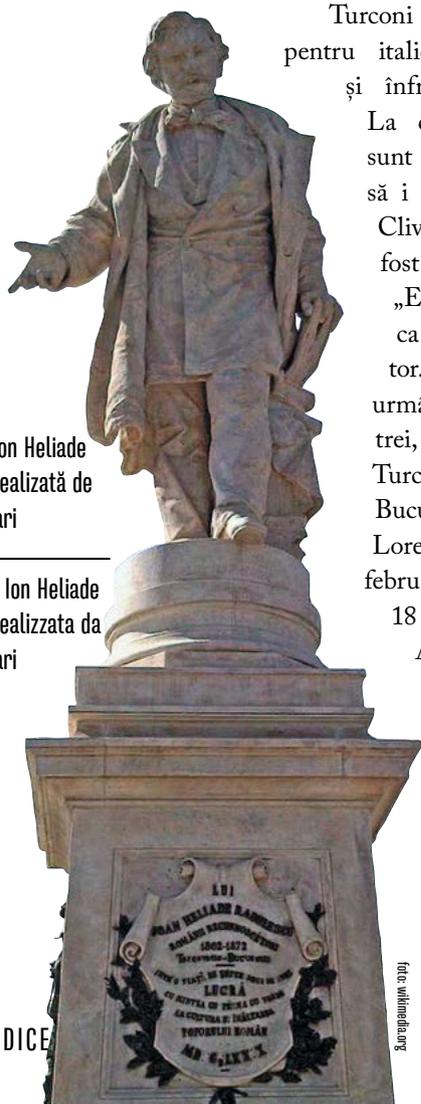
Un arhitect și funcționar la Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale a fost Angelo

Cantacuzino, cui se deve la construirea dell’Ospedale Colțea, realizată dagli artisti Ippolito Lepri e Karl Storck; la statua di Ion Heliade Rădulescu, il fondatore dell’Accademia Romana di Bucarest, realizzata in marmo da Ettore Ferrari e inaugurata il 21 novembre del 1880; e vicino alla Metropolia si trova la statua di Barbu Catargiu, realizzata dallo scultore fiorentino Raffaello Romanelli (13 maggio 1856 - 3 aprile 1928). Durante il suo soggiorno in Romania, Romanelli fece amicizia con il re Carol I e così finì per realizzare molte commissioni di statue e monumenti del monarca e di altre personalità politiche romene, tra cui anche la statua di Alexandru Ioan Cuza di Iași.

Turconi è un altro nome di riferimento per gli italiani che hanno costruito e decorato la Piccola Parigi. Per quante opere italiane ci sono a Bucarest, si sarebbe potuta chiamare anche la Piccola Italia. Clivio Angelo Turconi è stato proprietario della compagnia «Etna» ed è stato un imprenditore e costruttore di successo. Ha avuto tre figli che hanno seguito le orme professionali paterne. I tre, l’architetto Emilio Alfio Turconi (n. 30 agosto 1910, Bucarest), l’architetto Tullio Loreto Giuseppe Turconi (n. 2 febbraio 1913, Bucarest - d. 18 agosto 2005) e l’ingegnere Ansile Turconi (d. marzo 1937) hanno creato l’azienda «Fratelli Turconi». Purtroppo non siamo riusciti a trovare dettagli sulle opere architettoniche realizzate dall’impresa dei tre fratelli.

Un architetto e funzionario del Ministero della Salute e della Protezione Sociale è stato Angelo Viecelli (1884-1948), italiano vero cui si deve l’edificazione di numerosi ospedali, sanatori e stazioni balneari in tutto in Regno di Romania.

Pietro Adotti (1872-1934), originario di Arzignano (Friuli, Italia) è emigrato in Romania nel 1894, dove ha lavorato nei cantieri edili del Vecchio Regno accanto ai suoi tre fratelli. Nel 1902, fonda a Bucarest un’azienda edile. Nella capitale, la sua società ha realizzato la Chiesa di «San Nicolae Vlădică» alle spalle della sede del Patriarcato, costruita tra il 1902 e il 1904. Ai dipinti della chiesa ha lavorato anche il pittore italiano Romeo Girolamo. L’azienda di Adotti ha realizzato lavori a Craiova e Calafat, dove l’uomo ha anche abitato. I progetti che il costruttore ha appaltato in Oltenia, durante il suo soggiorno in quella regione, sono stati diversi, da costruzioni civili residenziali (case, palazzi), a edifici religiosi (chiese, cattedrali, cappelle mortuarie) e scolastici (scuole, licei) ecc. Citeremo solo alcuni di questi progetti, come il Liceo «Ferdinand I» (1912-1914), palazzo Eracle Marincu (1911-1913) e la Chiesa di «San Nicolae» a Calafat. La famiglia Adotti è poi tornata in Italia, intorno al 1920, dopo aver vissuto quasi 30 anni in terra romana.

Statuia lui Ion Heliade Rădulescu realizată de Ettore Ferrari

La statua di Ion Heliade Rădulescu realizată da Ettore Ferrari

foto: wikipedia.org

Viecelli (1884-1948), *italiano vero*, căruia i se datorează construirea a numeroase spitale, sanatorii și stațiuni balneare în tot Regatul României.

Pietro Adotti (1872-1934), originar din Artegna (Friuli, Italia), a emigrat în România în 1894, lucrând pe șantierele de construcții din Vechiul Regat, alături de cei trei frați ai săi. În 1902, la București, a fondat o companie de construcții. Societatea sa a realizat, în capitală, Biserica „Sf. Nicolae Vlădică”, în spatele Patriarhiei, construită între 1902-1904. La pictura bisericii a lucrat și pictorul italian Romeo Girolamo. Compania lui Adotti a efectuat lucrări la Craiova și Calafat, unde a și locuit. Proiectele pe care constructorul le-a contractat în zona Olteniei, pe parcursul șederii sale acolo, au variat de la construcții civile rezidențiale (case, palate), la edificii religioase (biserici, catedrale, cavouri) și școlare (școli, licee) etc. Dintre aceste proiecte, enumerăm doar câteva, precum Liceul „Ferdinand I” (1912-1914), palatul Eracle Marincu (1911-1913) și Biserica „Sf. Nicolae” din Calafat. Familia Adotti s-a întors înapoi în Italia în jurul anilor 1920, după aproape 30 de ani de viață pe pământ românesc.

Numele antreprizei Axerio este menționat la București începând din anul 1883 și până în 1936. Meșteri care au înfrumusețat România timp de peste 40 de ani, frații Pietro Axerio (n. 1855 - d. 1921) și Giovanni Axerio veneau din Rima, Piemont. Ei au fost chemați în calitate de specialiști ai unei activități practic necunoscute în Regat, aceea de a realiza marmură artificială, căreia în italiană i se zice *marmo finto*. Printre

Foto: wikipedia.org

Biserica Rusă, București

Chiesa Russa, Bucarest

Il nome dell'impresa Axerio è menzionato a Bucarest a partire dal 1883 e fino al 1936. Artigiani che hanno decorato la Romania per 40 anni, i fratelli Pietro Axerio (1855-1921) e Giovanni Axerio provenivano da Rima, in Piemonte. I due sono stati chiamati in qualità di esperti in un'attività sostanzialmente sconosciuta nel Regno, quella di realizzazione del marmo artificiale, detto in italiano «marmo finto». Tra i palazzi di Bucarest, e di tutto il paese, raffinati con scalpello e martello dai marmisti dell'impresa Axerio, si contano anche l'Ateneo Romeno, il Castello di Peleş, Casa Monteoru, Casa Vernescu, la Cattedrale di «Sfântul Iosif», il Palazzo di Giustizia, la Banca Nazionale di Romania, Casa Turnescu, il Palazzo Reale di Calea Victoriei, il palazzo del Comune, la Chiesa «Domnița Bălașa», il Palazzo Reale di Cotroceni, il palazzo di Carul cu Bere. Anche gli stucchi da loro realizzati sono da menzionare. È

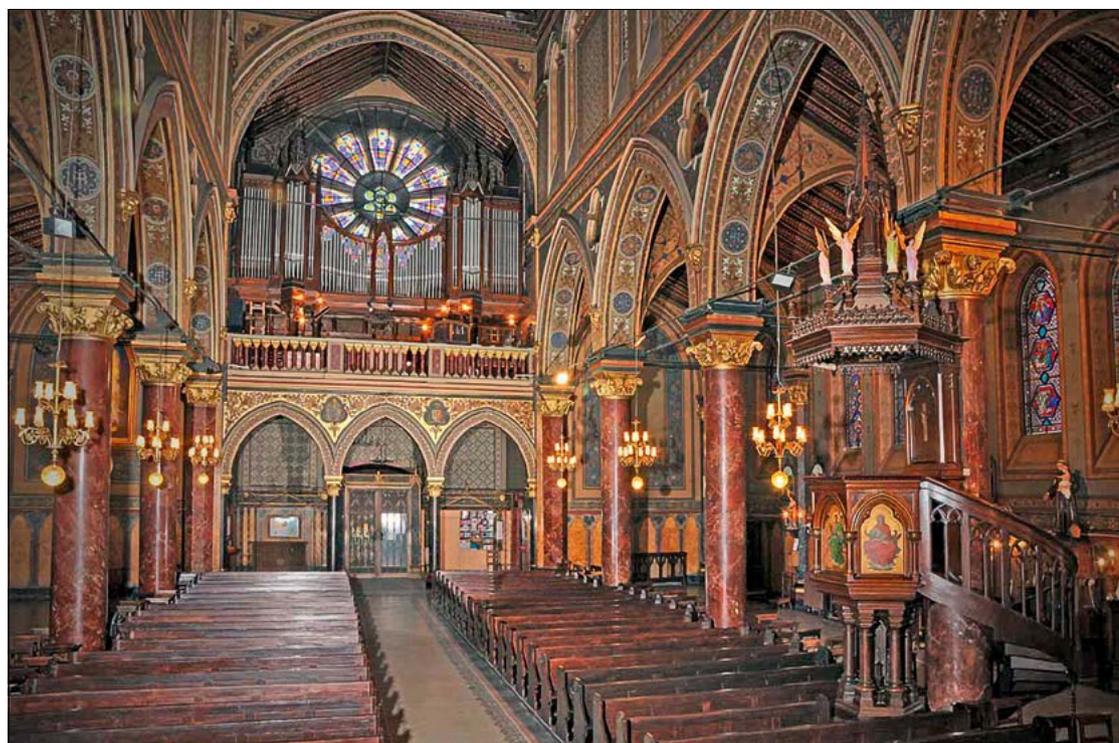

Foto: catedralaiozif.ro

Interiorul Catedralei „Sfântul Iosif”, cu stucaturi lucrate de Axerio

L'interno della Cattedrale di «Sfântul Iosif» con stucchi realizzati da Axerio

Biserica „Sfântul Nicolae Vlădică”, realizată de Pietro Adotti

Chiesa di «San Nicola Vladica», realizzata da Pietro Adotti

clădirile din București, dar și din țară, care au fost înobilate de dala și ciocanul lucrătorilor în marmură ai antreprizei Axerio se numără și Ateneul Român, Castelul Peleş, Casa Monteoru, Casa Vernescu, Catedrala „Sfântul Iosif”, Palatul de Justiție, Banca Națională a României, Casa Turnescu, Palatul Regal din Calea Victoriei, Primăria, Biserica „Domnița Bălașa”, Palatul Regal Cotroceni, Carul cu Bere. Și stucaturile realizate de aceștia sunt de menționat. Este interesant că ei au deținut monopolul acestei tehnici până după Primul Război Mondial, atunci când acest finisaj nu a mai fost la modă, iar gustul publicului și arhitectura au luat alte direcții. După aceea, antrepriza s-a orientat spre construcții de toate tipurile. Preluată de Giovanni Axerio, fiul lui Pietro, antrepriza a fost desființată, iar în 1948 acesta se întoarce în Italia.

O mențiune foarte interesantă este aceea că, la anul 1905, o echipă de constructori italieni și ruși, sub arhitectul Preobrajensky, a lucrat împreună la construcția Bisericii Ortodoxe Ruse din București, ctitorită de ultimul țar al Rusiei, Nicolae II. Din păcate, antrepriza sau constructorii nu sunt numiți, dar poate într-o zi – cine știe? – vor ieși la iveală numele acestor harnici italieni, care, prin faptele lor, au fost premergători ai actualei armonii interetnice și interculturale din România.

Unul dintre arhitecții caselor particulare bucureștene, în ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea, a fost italianul Cesare del Debbio, autor al caselor Dimitrescu (1880), Constantin (1883), Tătărescu (1896) și a mai multor case din strada Popa Tatu (1883).

Foto: crestinbucuro.ro

interessante che abbiamo detenuto il monopolio di questa tecnica fino al Primo Dopoguerra, quando questa tecnica di rifinitura ha smesso di essere di moda e il gusto del pubblico e dell'architettura ha preso altre direzioni. Dopo di che, l'azienda si è aperta a costruzioni di ogni tipo. Presa in gestione da Giovanni Axerio, figlio di Pietro, l'azienda è stata liquidata e nel 1948 l'uomo è tornato in Italia.

Una menzione di estremo interesse è che nell'anno 1905, costruttori italiani e russi, guidati dall'architetto Preobrajensky, abbiano lavorato insieme alla costruzione della Chiesa Russa Ortodossa di Bucarest, fondata per volere dell'ultimo zar di Russia, Nicola II. Purtroppo, l'impresa edile o i costruttori coinvolti non sono nominati, ma forse un giorno – chi lo sa? – scopriremo i nomi di questi operosi italiani che, con le loro azioni, hanno aperto la strada all'attuale armonia interetnica e interculturale di Romania.

Uno degli architetti delle case private di Bucarest negli ultimi due decenni del XIX secolo è stato l'italiano Cesare del Debbio, autore delle case Dimitrescu (1880), Constantin (1883), Tătărescu (1896) e di numerose case su strada Popa Tatu (1883).

Aceste articole despre arhitecți și constructori italieni valorifică informațiile culese de-a lungul vremii de Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT., care are ca preocupare, încă de la început, recuperarea istoriei emigrației italiene pe pământ românesc și sublinierea contribuției pe care aceștia au avut-o la modernizarea României. Astfel, am folosit în redactarea articolelor numere mai vechi ale revistei *Siamo di nuovo insieme*, expoziția „De la emigrare la integrare” a asociației, materiale de arhivă culese în timp, dar și cărți și materiale tipărite și informații de pe internet.

Questi articoli su architetti e costruttori italiani valorizzano le informazioni raccolte nel tempo dall'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT., che fin dall'inizio si è preoccupata di recuperare la storia della migrazione italiana in terra romana e di sottolineare il contributo dato da quest'ultima alla modernizzazione della Romania. Perciò, nel redigere gli articoli abbiamo usato i vecchi numeri della rivista *Siamo di nuovo insieme*, la mostra «Dall'emigrazione all'integrazione» dell'associazione, i materiali d'archivio raccolti negli anni insieme anche a libri, materiale stampato e informazioni trovate su internet.

La letteratura è l'arte di mettere insieme le parole in modo significativo

dialoghi
letterari

Docente di lingua e letteratura romena e abilissimo traduttore, insignito negli anni di numerosi titoli accademici e culturali (tra cui l'Ordine Nazionale «Pentru Merit» nel 2002 o il dottorato *honoris causa* presso le Università di Bucarest e di Timișoara, nel 2004), Bruno Mazzone è certamente una delle personalità di spicco della romanistica italiana e un vero ambasciatore della letteratura romena, che ha esportato in Italia traducendo, tra gli altri, autori come Tudor Arghezi, Max Blecher, Ion Barbu, Nichita Stănescu insieme, soprattutto, alle opere di Mircea Cărtărescu e Ana Blandiana.

Appena insignito del Premio per la migliore traduzione di un'opera in lingua romena 2023, offerto dall'Istituto Romeno di Cultura nell'ambito della XII edizione del FILIT (Festival Internazionale di Letteratura e Traduzione di Iași, ottobre 2024) con la sua versione in italiano della raccolta di versi *Variazioni su un tema dato* (*Variațiuni pe o temă dată*), firmato dalla poetessa Ana Blandiana,

il professor Mazzone ha risposto ad alcune domande sul suo rapporto con la Romania, la letteratura romena e la traduzione, offrendo ai nostri lettori qualche dettaglio sul nuovo romanzo di Cărtărescu, *Theodoros*, recentemente apparso in Italia.

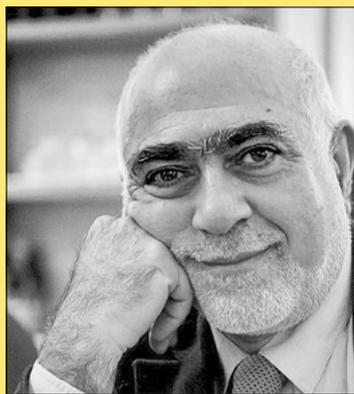

foto: news

Profesor de limba și literatură română și foarte abil traducător, distins de-a lungul anilor cu numeroase titluri academice și culturale (inclusiv Ordinul Național „Pentru Merit” în 2002 și titlul de *doctor honoris causa* al Universităților din București și Timișoara în 2004), Bruno

Mazzone este cu siguranță una dintre personalitățile de elită ale romanisticii italiene și un adevărat ambasador al literaturii române, pe care a exportat-o în Italia prin traducerea unor autori precum, printre alții, Tudor Arghezi, Max Blecher, Ion Barbu, Nichita Stănescu și, mai ales, a operelor lui Mircea Cărtărescu și ale Anei Blandiana.

Proaspăt distins cu Premiul pentru cea mai bună traducere a unei opere din limba română 2023, conferit de Institutul Cultural Român în cadrul celei de-a XII-a ediții a FILIT (Festivalul Internațional de Literatură și Traducere de la Iași, octombrie 2024) pentru versiunea în italiană a colecției de versuri *Variazioni su un tema dato* (*Variațiuni pe o temă dată*), semnată de poeta Ana Blandiana, profesorul Mazzone a răspuns la câteva întrebări despre relația sa cu România, literatura română și traducerea, oferind cititorilor noștri câteva detalii despre cel mai nou roman al lui Cărtărescu, *Theodoros*, publicat recent în Italia.

intervista
realizată de
interviu realizat de
Clara Mitola

traducere
Olivia Simion

Ad oggi, il nome di Bruno Mazzoni è strettamente e brillantemente legato alla lingua e alla letteratura romena, con un *cursus honorum* strabiliante e importanti riconoscimenti accademici e letterari. Ma qual è stato il principio di tutto? Quando e come ha scoperto la letteratura romena e la Romania, oltre la cortina di ferro?

Non fu un mio merito, devo confessare, da studente al secondo anno della Facoltà di Lettere e Filosofia dell'odierna Università «Federico II» di Napoli, quello di andare a seguire i corsi di romeno che il prof. Theodor Onciulescu, romeno di Bucovina, impartiva fin dagli anni '40 presso l'Istituto Universitario Orientale: fu Alberto Vârvaro, giovanissimo ordinario giunto da poco all'Università di Napoli per ricoprire la cattedra di Filologia Romanza, a suggerirmi di ampliare il quadro delle conoscenze sulle lingue neolatine, andando a scoprire, al di là dei corsi su testi dell'antico francese e del castigliano medioevale da lui tenuti, anche il meno frequentato coté della Romania orientale. Grazie a un esame di Lingua e letteratura romena sostenuto «fuori facoltà» mi fu poi possibile partecipare al bando per una delle borse di studio estive offerte dal Governo romeno per il tramite del Ministero degli Affari Esteri italiano. Ebbi così occasione di frequentare nel lontanissimo luglio 1967 i corsi organizzati dall'Università di Bucarest, sotto la direzione del dialettologo Boris Cazacu, presso l'Hotel Palace, nella ridente località montana di Sinaia, sui Carpazi Meridionali. A seguito di quella prima felice esperienza, decidemmo che la mia tesi di laurea avrebbe avuto a oggetto un tema di linguistica romena, sicché richiesi e ottenni una borsa di sette mesi che mi consentì di fare ricerche presso l'Archivio di Stato e presso la magnifica Biblioteca dell'Accademia Romena e di sostenere, nel luglio del '69, la discussione di quell'indagine incentrata su «ideologia e storia» nella Scuola latinista transilvana. Fu di certo un periodo importante per la mia formazione e la mia crescita, in cui ebbi anche modo di seguire corsi di alto livello, con i docenti più prestigiosi dell'Università di Bucarest, di scoprire e conoscere i poeti e gli scrittori più venerati dal pubblico, di stringere amicizie durature, di entrare in contatto diretto col patrimonio folklorico e la cultura materiale delle diverse regioni della Romania.

Al di là dei dettami di regime, in che modo crede si sia evoluto lo spirito intellettuale romeno prima e dopo il 1989? Quale panorama culturale le ha offerto la Romania di allora, e quale oggi?

La realtà culturale romena degli anni '70 mi sorprese per la sua vivacità e la sincronizzazione col resto dell'Occidente, con la Francia e il

Până în prezent, numele lui Bruno Mazzoni este strâns și strălucit legat de limba și literatura română, cu un *cursus honorum* uluitor și importante recunoașteri academice și literare. Dar care a fost începutul a toate acestea? Când și cum ați descoperit literatura română și România, dincolo de Cortina de Fier?

Nu a fost meritul meu, trebuie să mărturisesc, al unui student în anul II al Facultății de Litere și Filosofie al actualei Universității „Federico II” din Napoli, acela de a merge și urma cursurile de română pe care prof. Theodor Onciulescu, un român din Bucovina, le preda încă din anii 1940 la Institutul Universitar Oriental, ci a fost Alberto Vârvaro, un profesor foarte tânăr care sosise de curând la Universitatea din Napoli pentru a ocupa catedra de Filologie Romanică, cel care mi-a sugerat să-mi extind cadrul cunoștințelor despre limbile neolatine, mergând să descopăr, dincolo de cursurile de texte în franceza antică și castiliana medievală susținute de el, și partea mai puțin frecventată a romanității orientale. Datorită unui examen de limba și literatura română susținut „în afara facultății”, am putut apoi să particip la concursul pentru una dintre bursele estivale de studiu oferite de Guvernul României prin Ministerul Afacerilor Externe italian. Am avut astfel ocazia să urmez cursurile organizate de Universitatea din București, în îndepărtatul iulie 1967, sub conducerea dialectologului Boris Cazacu, la Hotel Palace, în fermecătoarea stațiune montană Sinaia, din sudul Carpaților. În urma acelei prime experiențe fericite, am decis că teza mea de licență va avea ca subiect o temă de lingvistică românească, așa că am solicitat și am obținut o bursă de șapte luni care mi-a permis să fac cercetări la Arhivele Statului și la magnifica Bibliotecă a Academiei Române și să susțin, în iulie '69, teza rezultată în urma acelei cercetări axate pe „ideologie și istorie” în Școala latinistă transilvăneană. A fost cu siguranță o perioadă importantă pentru formarea și creșterea mea, în care am avut și ocazia de a urma cursuri de nivel înalt, alături de cei mai prestigioși profesori ai Universității din București, de a descoperi și a-i cunoaște pe poeții și scriitorii cei mai venerați de public, de a lega prietenii de durată, de a intra în contact direct cu moștenirea folclorică și cultura materială a diferitelor regiuni ale României.

Dincolo de ceea ce dicta regimul, cum credeți că a evoluat spiritul intelectual românesc înainte și după 1989? Ce panoramă

Nord-America in particolare, ben maggiori rispetto alla temperie culturale che caratterizzava il mondo intellettuale italiano. Per fare un esempio, nel campo della linguistica le novità dello strutturalismo e della grammatica generativo-trasformativa erano state metabolizzate già nel decennio precedente e avevano fornito risultati di tutto rispetto in ambito romeno.

Più interessante ancora fu in realtà la scoperta della valenza etica che le arti e in primis la poesia vi rivestivano nel contesto di quegli anni: all'indomani del decennio '50, ai poeti neo-modernisti romeni spettò l'arduo compito di rifondare il senso della parola, per ridare al pubblico, sia pure in forme metaforicamente mediate, la speranza, la fede in una verità superiore a fronte di un quotidiano degradato, una realtà

dunque del tutto diversa rispetto al mondo dei salotti «buoni» in cui si crogiolava la nostra *intelligenza*, quella illustrata, per intenderci, grottescamente, da film come *La dolce vita* o, più tardi, con Scola, *La terrazza*. Mi piace, a questo punto, evocare un dato assai eloquente: una antologia di versi di una delle poetesse più amate dai lettori romeni, Ana Blandiana, ebbe negli anni '80 l'incredibile tiratura di 100.000 copie!

La pseudo-rivoluzione del dicembre '89 ha ovviamente portato la società romena a un'economia molto più prossima, in termini editoriali, ai nostri parametri di mercato, ma fortunatamente la qualità della prosa e della poesia romene degli ultimi tre decenni ha retto e possiamo già contare su alcune decine di scrittori e poeti di sicuro valore.

Il più recente romanzo di Mircea Cărtărescu, *Theodoros*, è appena uscito in Italia nella sua traduzione. Si tratta di un «arazzo pseudo-storico» che mescola realtà e finzione, una sorta di epopea che procede sulle tracce del protagonista Theodoros, attraverso tempi e luoghi della storia umana. Che tipo di esperienza è stata tradurre questo romanzo imponente e corposo, per buona parte scritto in romeno antico e in cui i salti di registro si susseguono, dalla parodia alla meditazione, fino alle citazioni bibliche?

È la prima volta che capita di scoprire nell'opera in prosa di Mircea Cărtărescu un romanziere *en titre*, che si rivela un grande affabulatore - affascinato dai miti dell'antica Grecia, raccontati al

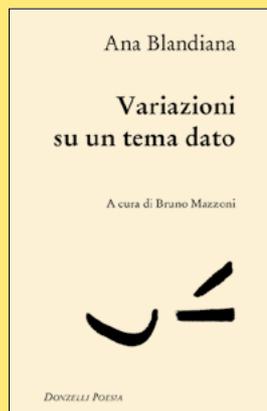

foto: anablandiana.ro

culturală v-a oferit România de atunci și cea de azi?

Realitatea culturală românească a anilor '70 m-a surprins prin vivacitatea și sincronizarea ei cu restul Occidentului, cu Franța și America de Nord în special, mult mai mult decât cu climatul cultural care caracteriza lumea intelectuală italiană. Pentru a da un exemplu, în domeniul lingvisticii, inovațiile structuralismului

și ale gramaticii generativ-transformaționale fuseseră deja metabolizate în deceniul precedent și dăduseră rezultate foarte respectabile în contextul românesc. Și mai interesantă a fost în realitate descoperirea valenței etice pe care artele și, în primul rând, poezia o îmbrăcau în contextul acelor ani: după anii '50, poezii neomoderniști români au avut sarcina grea de a restabili sensul cuvântului, pentru a reda publicului, deși în forme mediate metaforic, speranța și încrederea într-un adevăr superior în fața unui cotidian degradat, o realitate deci complet diferită de lumea saloanelor „elitiste” în care se scălda intelighenția noastră, aceea ilustrată, ca să ne înțelegem, grotesc, de filme precum *La Dolce Vita* sau, mai târziu, cu Scola, *La terrazza*. În acest sens, îmi place să evoc un fapt foarte elocvent: o antologie de versuri a uneia dintre poetele cele mai îndrăgite de cititorii români, Ana Blandiana, a avut un tiraj incredibil de 100.000 de exemplare în anii '80!

Pseudo-revoluția din decembrie '89 a adus, evident, societatea românească la o economie mult mai apropiată, din punct de vedere editorial, de parametrii pieței noastre, dar, din fericire, calitatea prozei și poeziei românești din ultimele trei decenii a răzbit și putem conta deja pe câteva zeci de scriitori și poeți de mare valoare.

Cel mai recent roman al lui Mircea Cărtărescu, *Theodoros*, tocmai a fost lansat în Italia în traducerea dvs. Este o „tapiserie pseudo-istorică”, ce amestecă realitatea și ficțiunea, un fel de epopee care merge pe urmele protagonistului Theodoros, prin vremuri și locuri ale istoriei omenirii. Ce fel de experiență a fost traducerea acestui roman impunător și voluminos, scris în mare parte în limba română veche și în care salturile de la un registru la altul se succed, de la parodie la meditație, până la citate biblice?

Este pentru prima dată când se întâmplă să descopăr în proza lui Mircea Cărtărescu un romanțier *en titre*, care se dovedește a fi un mare fabulator - fascinat de miturile Greciei antice, povestite protagonistului, în copilărie, de mama sa, Sofiana (un nume „grăitor”?), și de basmele

protagonista, da piccolo, da sua mamma Sofiana (nome «parlante»?), e dalle fiabe del folclore letterario romeno, con la figura emblematica dello *Zburător*, il «demone alato» che turba i sonni delle fanciulle – che sa mettere in scena, per oltre 600 pagine, un plot abilmente composito in cui s'intrecciano le avventure del protagonista su tre grandi temi portanti: la questione del potere (con violenze e omicidi), dell'amore (infelice, verso la principessa Stamatina), della salvezza (con la ricerca dell'Arca dell'Alleanza). Composito perché la vicenda, la storia di una sanguinaria ascesa sociale, si sviluppa su uno scacchiere ampio e variegato, dai Balcani all'Etiopia, su un arco di 3000 anni, con chiamata in causa di personaggi storici eteroclitici, da Alessandro il Macedone alla Regina Vittoria passando per Napoleone Bonaparte, da Salomone e la Regina di Saba all'*haiduc* Iancu Jianu, fino al principe Ghica. Il gusto per la narrazione, con inserzioni testuali dalle *Scritture* e rinvii al sacro *Kebrā-Nagast* etiope, sovrintende magistralmente alle tre parti del romanzo, intitolate con i tre cangianti nomi del protagonista: Tudor, garzone adolescente nella tenuta di Ghergani, in Valacchia; Theodoros, pirata privo di scrupoli che spadroneggia nell'Arcipelago greco; Tewodros, da ultimo, temuto imperatore d'Etiopia. Se pur di sfuggita, va forse notato che ciascuna delle tre parti dell'opera è composta da 11 capitoli, sicché la loro somma finale parrebbe emulare il numero dei canti di una cantica dantesca. Un tratto stilistico rilevante di questo ampio e ambizioso romanzo-fiaba-epopea è poi dato da una narrazione interamente costruita alla 2a persona singolare, dove viene spontaneo chiedersi quale possa essere il soggetto onnisciente che predetermina dall'alto lo sviluppo della storia, e qui il nostro Autore ci sorprende ancora una volta, poiché la affida a 7 arcangeli (i quali intervengono peraltro qui e là, con un artificio di gusto postmoderno, ove occorra evitare che un qualche accidente – una pallottola, poniamo? – possa alterare il corso delle sorti romanzesche del protagonista). Al di là delle vicende personali e della congerie di fatti narrati, si erge sul tutto la figura di un eroe dimidiato, alla continua ricerca del proprio destino, là dove ci viene posto il legittimo interrogativo: a quale costo? Al di sopra della *vanitas vanitatum* del mondo fattuale si staglia così l'unico valore in cui Mircea Cărtărescu creda pienamente: la Letteratura. Tutto il resto è mera vanità.

Devo ammettere che, pur avendo già trasposto in italiano alcune migliaia di pagine dall'opera in prosa di Mircea C., un autore con il quale ho ormai una frequentazione che sfiora il quarto di secolo, la scrittura di *Theodoros* mi ha impegnato ben più del previsto proprio per le caratteristiche intrinseche

folclorului literar românesc, cu figura emblematică a Zburătorului, „demonul înaripat” care tulbură somnul fetelor – care știe să pună în scenă, pe parcursul a peste 600 de pagini, o intrigă în mod abil compozită în care aventurile protagonistului se împletesc pe trei teme majore: problema puterii (cu violență și crime), a iubirii (nefericite, față de prințesa Stamatina), a mântuirii (cu căutarea Chivotului Legământului). Compozită pentru că acțiunea, povestea unei ascensiuni sociale sângeroase, se dezvoltă pe o tablă de șah amplă și variată, din Balcani până în Etiopia, pe o perioadă de 3000 de ani, implicând personaje istorice eteroclitice, de la Alexandru Macedon până la Regina Victoria, trecând prin Napoleon Bonaparte, de la Solomon și Regina din Saba la haiducul Iancu Jianu, până la principele Ghica. Gustul pentru narațiune, cu inserții textuale din *Scripturi* și referiri la sacral *Kebrā-Nagast* etiopian, dirijează magistral cele trei părți ale romanului, intitolate cu cele trei nume schimbătoare ale protagonistului: Tudor, adolescent pe moșia Ghergani, în Valahia; Theodoros, un pirat fără scrupule care stăpânește Arhipelagul grec; Tewodros, cel din urmă, temut împărat al Etiopiei. Chiar dacă doar în treacăt, poate că trebuie remarcat faptul că fiecare dintre cele trei părți ale lucrării este compusă din 11 capitole, astfel încât suma lor finală pare că emulează numărul de cânturi ale fiecărei părți din *Divina Comedie* a lui Dante. O trăsătură stilistică relevantă a acestui amplu și ambițios roman-basm-epopee este dată apoi de o narațiune construită în întregime la persoana a II-a singular, care ne face firesc să ne întrebăm cine ar putea fi subiectul onniscient care predetermină de la înălțime desfășurarea poveștii, iar aici Autorul nostru ne surprinde încă o dată, deoarece o încredințează celor 7 arhangheli (care intervin, de altfel, pe ici pe colo, cu un artificio de factură postmodernă, unde este necesară prevenirea vreunui accident – un glonț, să zicem? – care ar putea altera cursul destinului romanistic al protagonistului). Dincolo de întâmplările

personale și aglomerările de fapte povestite, se remarcă peste toate figura unui erou incomplet, în continuă căutare a propriului destin, ce ne duce către întrebarea legitimă: cu ce preț? Deasupra *vanitas vanitatum*, deșertăciunii lumii faptice, se profilează astfel singura valoare în care crede pe deplin Mircea Cărtărescu: Literatura. Tot restul este pură vanitate.

Trebuie să recunosc că, în ciuda faptului că am transpus deja

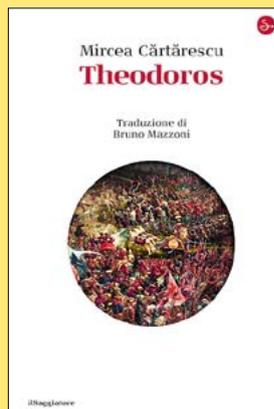

foto: facebook.com

a cui accennavi, che differenziano questa ponderosa «fiaba» epica – dove regna sovrano il gusto dell'affabulazione, tipicamente barocco – rispetto a tutti i racconti e romanzi precedenti, eccezione fatta forse per il poema *Il Levante* (tramutato, in realtà, nella trasposizione italiana e non solo, in un prosimetro), che anticipava in qualche misura lo spazio geografico «ellenico» che ritroviamo qui nella seconda parte dell'opera. Le varietà di registro ho tentato a mio modo di renderle al meglio, grazie a una valutazione meticolosa della ricchezza

di vocaboli fornitaci dai nostri lessici storici, mentre le scelte idiomatiche che rimandano a una patina «muntena», oltre che ad oscillazioni ortografiche ottocentesche, sono andate di necessità perdute.

In che direzione si muove la traduzione letteraria che lega Italia e Romania? Quanta letteratura romena si traduce in lingua italiana e quanta al contrario, dall'italiano al romeno?

Mi poni una domanda a cui si potrebbe rispondere con una disamina articolata dei due relativi mercati editoriali, messi in relazione con le politiche di promozione del libro attive nei nostri due Paesi, con le quote di opere straniere tradotte e le rispettive percentuali di vendite – dati questi ultimi non sempre di agevole reperimento. Proverei a semplificare il discorso invitando il lettore – interessato a conoscere questo particolare aspetto del nostro interscambio culturale – a consultare il repertorio delle traduzioni pubblicate anno dopo anno nei due Paesi presente in una sezione ad hoc della meritoria rivista mensile, on-line, *Orizzonti culturali italo-romeni*, edita in versione bilingua da Afrodita Cionchin con la collaborazione dell'ottimo Mauro Barindi, il quale opera tra l'altro una sistematica attività di scouting, offrendo a noi lettori, e agli editori italiani interessati, in anteprima, saggi di traduzione di romanzi romeni contemporanei.

Oltre a quello romeno, di quale altro spazio linguistico e culturale si occupa o di quale le sarebbe piaciuto occuparsi?

Mi sarebbe magari piaciuto, sul modello di un nostro grande poeta qual è Milo De Angelis, sfidare in particolare la poesia latina, studiata e amata negli anni liceali e poi universitari, a partire forse dai carmi catulliani, ma un sano *timor reverentialis* mi ha fin qui tutelato e continuerà a tenermi alla larga da un universo letterario che ha di sicuro meno bisogno del mio modesto contributo.

în italiană câteva mii de pagini din opera în proză a lui Mircea C., autor cu care sunt acum în contact de aproape un sfert de secol, scriitura din *Theodoros* mi-a ocupat mult mai mult timp decât mă așteptam tocmai din cauza caracteristicilor intrinseci pe care le-ai menționat, care diferențiază acest ponderos „basm” epic – unde domnește suveran gustul tipic baroc pentru fabulare – de toate poveștile și romanele anterioare, cu excepția, poate, a poemului *Levantul* (transformat, în realitate, în transpunerea italiană și nu numai, într-o operă care îmbină proza cu versurile), care anticipa într-o oarecare măsură spațiul geografic „elenic” pe care îl regăsim aici în partea a doua a lucrării. Am încercat în felul meu să redau cât mai bine schimbările de registru, cu ajutorul unei evaluări meticuloase a bogăției de cuvinte oferite de lexicoanele noastre istorice, în timp ce alegerile idiomatiche care fac trimitere la o patină tipică zonei Munteniei, dincolo de oscilațiile ortografice specifice secolului al XIX-lea, s-au pierdut inevitabil.

În ce direcție se mișcă traducerea literară care leagă Italia și România? Câtă literatură română se traduce în italiană și câtă invers, din italiană în română?

Îmi pui o întrebare la care s-ar putea răspunde printr-o examinare detaliată a celor două piețe editoriale relevante, puse în relație cu politicile de promovare a cărții active în cele două țări ale noastre, cu cotele lucrărilor străine traduse și procentele respective din vânzări – date, acestea din urmă, ce nu sunt întotdeauna ușor de reperat. Aș încerca să simplific discuția invitând cititorul – interesat să cunoască acest aspect specific al schimbului nostru cultural – să consulte repertoriul de traduceri publicate an de an în cele două țări, prezent într-o secțiune ad-hoc a meritoriei reviste lunare online, *Orizzonti culturale italo-române*, publicată în versiune bilingvă de Afrodita Cionchin cu colaborarea excelentului Mauro Barindi, care, între altele, desfășoară și o activitate sistematică de recunoaștere, oferindu-ne, cititorilor și editorilor italieni interesați, o avanpremieră de fragmente traduse din romanele românești contemporane.

Pe lângă cel românesc, de ce alt spațiu lingvistic și cultural vă ocupați sau de care v-ar fi plăcut să vă ocupați?

Mi-ar fi plăcut, poate, în special, după modelul unuia dintre marii noștri poeți, Milo De Angelis, provocarea poeziei latine, studiată și iubită în anii de liceu și apoi de facultate, plecând poate de la poeziile lui Catullus, dar o frică sănătoasă de autoritățile în domeniu m-a tutelat până acum și va continua să mă țină departe de un univers literar care, cu siguranță, are mai puțină nevoie de modesta mea contribuție.

2
partea a doua
seconda parte

De la explozivi la pietricele: o istorie **friulană**

de
Adrian Irvin Rozei

traduzione
Clara Mitola

foto
arhiva autorului ·
archivio dell'autore

Am ales doar două edificii în care arta mozaicului, împletită cu celelalte „specialități Art Nouveau” (pictură, ceramică, mobilier, tâmplărie...), a fost ridicată la o culme a acestui stil în Franța și care sunt două dintre preferatele mele în acest domeniu, deși mai puțin promovate de ghidurile turistice. Departe de mine ideea de a „înlocui” lucrările renumite ale lui Guimard, Chartier sau Mucha, însă fiecare dintre noi are „slăbiciunile” sale.

Mai întâi, voi menționa restaurantul „Mollard”, care „trăiește” în acest moment emoții similare cu cele ale inaugurării sale... care a avut loc în 1895! „Brasserie Mollard” este una dintre cele mai vechi braserii din Paris, situată pe rue Saint-Lazare în arondismentul VIII, lângă gara

Ho scelto solo due edifici in cui l'arte del mosaico, intrecciato alle altre «specialità Art Nouveau» (pittura, ceramica, mobili, falegnameria...), è stata elevata ai suoi massimi livelli in Francia e che sono anche tra i miei preferiti in quest'ambito, sebbene meno promossi nelle guide turistiche. Non è mia intenzione «sostituire» le rinomate opere di Guimard, Chartier o Mucha, ma ciascuno di noi ha le proprie «debolezze».

Innanzitutto, menzionerò il ristorante «Mollard» che «vive» in questo momento emozioni simili a quelle legate alla sua inaugurazione... avvenuta nel 1895! «La “Brasserie Mollard” è una delle più antiche brasserie di Parigi, situata su rue Saint-Lazare nell'VIII arrondissement, vicino alla stazione Saint-Lazare. Le sue decorazioni sono opera di Édouard-Jean Niermans, architetto dell'Hotel Negresco di Nizza, dell'Hotel de Paris a Montecarlo e del cabaret Moulin-Rouge, assistito da Eugène Martial Simas. Nel 1895, la “Maison Mollard” ha creato un evento, trasformandosi nel ristorante più elegante e nel più moderno, luogo di incontri lussuosi, nel quartiere più “alla moda” di Parigi. Gil Blas ha annunciato l'inaugurazione dello stabilimento nel 1895.»

Non insisterò descrivendo i pannelli di ceramica che rappresentano alcune delle destinazioni raggiunte dai treni che lasciavano la stazione vicina (Ville d'Avray, Saint Germain en Laye, Trouville), tra cui anche Alsazia e Lorena, che si trovavano... in Germania all'epoca dell'inaugurazione della brasserie. E nemmeno sulle vetrine decorate con le specialità di frutti di mare presenti nel menù del ristorante... come avviene in tutte le brasserie. Ma insisterò sulle colonne e sui muri decorati da mosaici, firmati da «H. Bichi Mosaïste Paris».

«Enrico Bichi, noto con il nome di Henri Bichi, è un mosaicista italiano stabilitosi a Parigi;

Dagli esplosivi ai sassolini: una storia **friulana**

Restaurantul Mollard.
Decoruri semnate
M. Simas

Il Ristorante Mollard.
Decorazioni firmate
M. Simas

Saint-Lazare. Decorul său este opera lui Édouard-Jean Niermans, arhitectul de la Hôtel Negresco din Nisa, Hôtel de Paris din Monte-Carlo și cabaretul Moulin-Rouge, asistat de Eugène Martial Simas. În 1895, «Maison Mollard» a creat un eveniment devenind cel mai șic restaurant și cel mai modern loc de întâlnire de lux în cel mai «la modă» cartier din Paris. Gil Blas a anunțat deschiderea stabilimentului în 1895.”

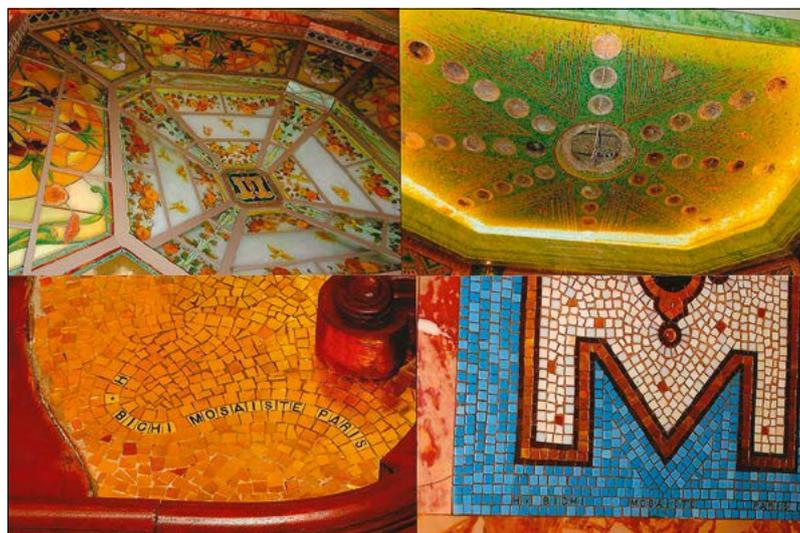
Nu voi insista descriind panourile de ceramică reprezentând câteva dintre destinațiile deservite de trenurile ce plecau din gara vecină (Ville d'Avray, Saint Germain en Laye, Trouville),

precum și Alsacia sau Lorena, care se aflau... în Germania în momentul inaugurării braseriei. Nici despre vitrinele în sticlă decorată cu specialitățile de fructe de mare prezente în meniul restaurantului... ca și în mai toate braseriile. Pagini întregi ar fi insuficiente. Însă voi insista asupra coloanelor și zidurilor decorate cu mozaicuri, ce sunt semnate „H. Bichi Mosaïste Paris”.

„Enrico Bichi, cunoscut sub numele de Henri Bichi, este un mozaist italian cu sediul la Paris; atelierul său situat în arondismentele XVIII și IX, a fost activ cel puțin între 1889 și 1908. Henri Bichi și soția sa, Marie Morino, au fost naturalizați francezi prin decretul din 7 octombrie 1895. Henri Bichi, din cauza dificultăților de aprovizionare cu mozaic venețian din 1887, ținând cont de creșterea taxelor vamale, a adăugat smalturi de Briare pe *tesselle* colorate, în colaborare cu domnul Vannutelli, directorul Fabricii Naționale de Mozaic, una dintre cele patru fabrici naționale de la sfârșitul secolului al XIX-lea.”

Chiar și logo-ul restaurantului „Mollard” reprezintă o stea din mozaic cu chenar negru și centrul din *tesselle* cu diferite nuanțe de albastru. Cunosce acest local de mai bine de 40 de ani. Însă în acest moment el „se îmbogățește” cu un element-surpriză excepțional: două săli, zidite de câteva decenii, au fost scoase la lumină și sunt în curs de restaurare. Printre surprizele acestei descoperiri se numără și câteva plafoane și ziduri acoperite cu mozaicuri multicolore în stil... „Art Déco”. Cine a fost artistul care le-a realizat? Nu știm (încă!). Însă tehnologia utilizată este tot cea inventată de Facchina.

Celălalt monument despre care mi-am propus să vorbesc în acest text se află la mai bine de 600 de

il suo atelier è situato nel XVIII e nel IX *arrondissement*, è stato attivo per lo meno tra il 1889 e il 1908. Henri Bichi e sua moglie, Marie Morino, si sono naturalizzati in Francia grazie al decreto del 7 dicembre 1895. Henri Bichi, a causa delle difficoltà apparse nell’approvvigionamento del mosaico veneziano a partire dal 1887, provocate dall’aumento delle tasse doganali, ha aggiunto gli smalti di Briare alle tessere colorate, in collaborazione con il signor Vannutelli, direttore della Fabbrica Nazionale del Mosaico, una delle quattro fabbriche nazionali esistenti alla fine del XIX secolo.»

Anche il logo del ristorante «Mollard» rappresenta un mosaico a forma di stella con il contorno nero e delle tessere centrali in diverse sfumature di blu. Conosco questo locale da più di 40 anni. Eppure, in questo momento «si arricchisce» di un eccezionale fattore-sorpresa: due sale, costruite da diversi decenni, sono state riportate

Restaurantul Mollard.
Decoruri semnate
H. Bichi

Il Ristorante Mollard.
Decorazioni firmate
H. Bichi

Vila Laurens. Fațada și
detalii de interior

Villa Laurens. Dettagli
della facciata e degli
interni

kilometri de Paris, în orașul Agde, pe malul Mării Mediterane. Încă o dată, este vorba despre *une perle cachée*, accesibilă publicului doar de un an, după o lungă perioadă de abandon și câțiva ani de eforturi artistice și financiare, pentru a-i reda strălucirea de odinioară.

„Château Laurens, numit și Villa Laurens, este o clădire construită la Agde în 1898 de colecționarul Emmanuel Laurens (1873-1959). Este vorba despre o clădire de stil eclectic în care se întretaie secvențe Art nouveau și Neogreacă, precum și decorații uriașe imaginate după modele provenite din egiptomanie sau orientalism. Emmanuel Laurens s-a născut într-o familie de maeștri zidari stabilită la Agde încă din secolul al XVIII-lea. Tatăl său este inginer, unchiul său arhitectul orașului Agde. În 1897, pe când era student la medicină, el a moștenit imensa avere a unui văr îndepărtat, baronul de Fontenay. Tatăl său a murit în același an, drept care Emmanuel a moștenit terenul din Belle-Isle pe care a construit vila, după o lungă călătorie prin Rusia, Uzbekistan și Austria, în timpul căreia a strâns numeroase piese de artă și meșteșuguri. Bogat, iubitor de călătorii, important colecționar, iubitor de muzică și prieten al artelor, Emmanuel Laurens a făcut din vila sa un fel de operă de artă totală în care se îmbină arhitectura, decorul, mobilierul și arta de a trăi.”

Vila Laurens. Detalii de decorațiuni - baie

Vila Laurens. Dettagli decorativi - bagno

Doar că, în anii '20, Laurens își pierde averea și, după o perioadă din timpul războiului în care vila este ocupată de armata germană, după decesul proprietarului în 1957, ea rămâne abandonată și neîngrijită. Până când, în 1995, vila este achiziționată de orașul Agde, care organizează restaurarea de curând finalizată.

Încă o dată, nu voi dispune de spațiul necesar pentru a descrie toate „minunile” ce pot fi admirate în interiorul vilei și în parcul ce o înconjoară. Doresc totuși să relev un „detaliu” interesant pentru subiectul de astăzi. Eugène-Martial Simas,

alla luce e sono sottoposte a restauro. Tra le sorprese di questa scoperta si contano anche alcuni soffitti e pareti ricoperti da mosaici multicolore in stile... «Art Déco». Chi è l'artista che li ha realizzati? Non lo sappiamo (ancora!). Ma la tecnica utilizzata è sempre quella inventata da Facchina.

L'altro monumento di cui intendo parlare in questo testo si trova a più di 600 km da Parigi, nella città di Agde, sulle sponde del Mar Mediterraneo. Ancora una volta, si tratta di *une perle cachée*, cui il pubblico può accedere solo da un anno, dopo un lungo periodo di abbandono e alcuni anni di sforzi artistici e finanziari, per restituire l'antico splendore.

«Château Laurens, detto anche Villa Laurens, è una struttura costruita ad Agde nel 1898 dal collezionista Emmanuel Laurens (1873-1959). Si tratta di un palazzo dallo stile eclettico in cui si intersecano sequenze Art nouveau e di stile Neogreco, come anche enormi decorazioni immaginate a partire da modelli legati all'egittomania o all'orientalismo. Emmanuel Laurens è nato in una famiglia di capomastri stabilitasi ad Agde già nel XVIII secolo. Suo padre è ingegnere, suo zio architetto della città di Agde. Nel 1897, quando era studente di medicina, egli ha ereditato l'immensa fortuna di un lontano cugino, il barone di Fontenay. Suo padre è morto nello stesso anno, perciò Emmanuel ha ereditato il terreno di Belle-Isle su cui ha edificato una villa, dopo un lungo viaggio attraverso Russia, Uzbekistan e Austria, durante il quale ha radunato numerose opere d'arte e d'artigianato. Benestante, amante dei viaggi, importante collezionista, amante della musica e amico delle arti, Emmanuel Laurens ha reso la sua villa una sorta di opera d'arte totale in cui s'intrecciano architettura, decorazione, mobilio e arte del vivere.»

Solo che, negli anni '20, Laurens perde la sua ricchezza e dopo il periodo bellico, in cui la sua villa è occupata dall'esercito tedesco, dopo il decesso del proprietario nel 1957, la struttura rimane abbandonata e trascurata. Fino a quando, nel 1995, la villa è stata acquistata dalla città di Agde, che ne dispone il restauro, appena concluso.

Ancora una volta, non avrò a disposizione lo spazio necessario per descrivere tutte le «meraviglie» che è possibile ammirare all'interno della villa e nel parco circostante. Eppure, desidero sottolineare un «dettaglio» interessante per il nostro argomento. Eugène-Martial Simas, nato il 31 agosto del 1862 a Parigi e morto il 30 settembre del 1939 a Saint-Julien-du-Sault, è un pittore, decoratore teatrale, designer di interni, cartonista e illustratore francese, attivo dal 1893 fino all'inizio del 1930. Sembra si sia guadagnato la reputazione di decoratore di piastrelle nel 1893: ha lavorato nelle città di Lione, Nantes, Tours, Créteil, a volte insieme agli atelier di Manifattura Sarreguemines. Nel 1895, ha firmato gran parte

care s-a născut la 31 august 1862 la Paris și a murit la 30 septembrie 1939 la Saint-Julien-du-Sault, este un pictor, decorator de teatru, designer de interior, cartonist și ilustrator francez, și a activat din 1893 până la începutul anilor 1930. Reputația de designer cu decorații de faianță se pare că a dobândit-o în 1893: a lucrat pentru orașele Lyon, Nantes, Tours, Créteil, uneori împreună cu atelier-rele Manufacturii Sarreguemines. În 1895, a semnat o mare parte din mozaicurile și faianța pentru braseria pariziană „Mollard”. Câteva exemple din realizările sale apar în revista *The Studio and Art and Decoration*. În 1898-1900, împreună cu colegul său de studii, Théophile Laumonnerie, lucrează la designul și decorațiunile de la Château Laurens. În 1899, M. Simas este menționat ca participant la „Decorații și accesorii cu gresie ale sălii de baie de la Château Laurens.” Doar că, din lista realizărilor ca mozaist ale lui Giandomenico Facchina, aflăm că și el a lucrat la sala de baie din „Agde: Château Laurens”. O perfectă ilustrare a principiului „*L'Art dans tout!*”. Nu ne mai rămâne decât să aflăm unde s-au cunoscut Laurens, Simas, Bichi și Facchina.

Îmi place să-mi imaginez că au luat masa împreună la „Mollard”. Și mi se pare că-i recunosc când privesc sala din colțul meu preferat, alături de mozaicul care arborează un „M” majuscul.

Service après-vente

În numărul 123-124, publicat în luna octombrie 2023, al revistei *Siamo di nuovo insieme*, putem citi un text, scris de Silviu Niță, cu titlul „O călătorie în Friuli / *Un viaggio in Friuli*”. Citez un pasaj legat de subiectul textului de mai sus:

„A doua etapă a călătoriei a fost la Solimbergo. Acest sat mic din munți este satul în care s-a născut bunicul meu, Vincenzo Mander, și de unde a plecat în România. Solimbergo este situat pe malul râului Meduna și aparține administrativ de comuna Sequals... Solimbergo și alte sate din regiune sunt renumite pentru meșteșugul mozaicului și al marmurei artificiale. Într-un sat vecin, Spilimbergo, există o importantă școală de meserii, iar mozaicurile realizate acolo au anumite caracteristici ce pot fi recunoscute în diferite zone ale Italiei. Se explică, astfel, de ce bunicul meu și fiii săi erau meșteri în mozaicuri și lucrări în ciment, iar în Bacău, acolo unde s-au așezat, au lucrat în domeniul construcțiilor civile: monumente funerare, statui în parcuri, tuburi pentru fântâni și canalizări, *piastrelle* pentru trotuare.”

Ar fi interesant să știm dacă bunicul domnului Niță cunoștea și aplica în România tehnice inventate de Giandomenico Facchina, „consăteanul său” din Friuli. Îl voi contacta... după publicarea acestui articol.

dei mosaici e delle piastrelle presenti nella braserie parigina «Mollard». Alcuni esempi del suo lavoro sono apparsi sulla rivista *The Studio and Art and Decoration*. Tra il 1898 e il 1900, insieme al suo compagno di studi Théophile Laumonnerie, lavora al design e alle decorazioni del Château Laurens. Nel 1899, M. Simas è menzionato come partecipante alle «Decorazioni e accessori piastrellati per la sala da bagno del Château Laurens.» Solo che, dalla lista delle opere in mosaico realizzate da Giandomenico Facchina, scopriamo abbia lavorato anche lui alla sala da bagno «Agde: Château Laurens». Una perfetta illustrazione del principio «*L'Art dans tout!*». Non ci rimane che scoprire dove si siano conosciuti Laurens, Simas, Bichi e Facchina. Mi piace immaginare che abbiano pranzato insieme al «Mollard». E mi sembra di riconoscerli mentre osservo la sala dal mio angolo preferito, accanto al mosaico su cui svetta una «M» maiuscola.

Service après-vente

Nel numero 123-124 della rivista *Siamo di nuovo insieme*, pubblicato nell'ottobre del 2023, possiamo leggere un testo scritto da Silviu Niță dal titolo «*O călătorie în Friuli / Un viaggio in Friuli*». Cito un passaggio legato all'argomento del testo sovrastante:

«La seconda tappa del viaggio è stata a Solimbergo. Questo piccolo comune tra i monti è il paese natale di mio nonno, Vincenzo Mander, e il luogo da cui è partito alla volta della Romania. Solimbergo è situata sulla sponda del fiume Meduna e appartiene all'amministrazione del comune di Sequals... Solimbergo e altri comuni della regione sono famosi per l'artigianato del mosaico e del marmo artificiale. In un paese vicino, Spilimbergo, esiste un'importante scuola di artigianato, e i mosaici realizzati lì hanno caratteristiche specifiche, riconoscibili nelle diverse zone d'Italia. Ecco spiegato perché mio nonno e i suoi figli fossero artigiani nel mosaico e nei lavori in cemento, e perché a Bacău, dove si sono trasferiti, abbiano lavorato nell'edilizia civile: monumenti funebri, statue all'interno di parchi, condutture per pozzi e fognature, *piastrelle* per i marciapiedi.»

Sarebbe interessante sapere se il nonno del signor Niță conoscesse e applicasse in Romania le tecniche inventate da Giandomenico Facchina, «suo compaesano» del Friuli. Lo contatterò... dopo la pubblicazione di quest'articolo.

A mai trecut un an, cu bunele și cu relele lui. Ne dorim ca, acum, după toată agitația lunilor trecute, sărbătorile de iarnă să aducă tuturor liniște și împăcare, un răgaz în care să ne tragem sufletul, să ne bucurăm de cei dragi și de tot ceea ce este frumos, pentru a ne încărca cu energie pentru noul an ce ne bate la ușă.

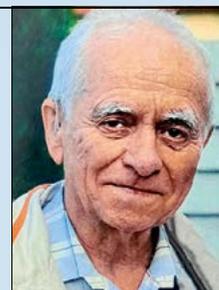
Conducerea Asociației
Italienilor din România
– RO.AS.IT. și redacția
Siamo di Nuovo Insieme
vă urează tuturor
Sărbători luminate
și un An Nou mai
bun!

È passato un altro anno, nel bene e nel male. Desideriamo che ora, dopo la frenesia degli ultimi mesi, le feste invernali ci offrano serenità e pace, un momento di riposo in cui tirare un sospiro di sollievo, in cui godere dei nostri cari e di tutto ciò che è bello, per ricaricarci di energia con cui affrontare il nuovo anno già alle porte.

La direzione
dell'Associazione degli
Italiani di Romania
– RO.AS.IT. e la
redazione di
Siamo di Nuovo Insieme
augurano a tutti
Buone feste e
un Nuovo anno
migliore!

Un **an nou** mai aparte

În următoarele pagini vă propunem să vă descrețiți frunțile cu un pasaj din cartea de amintiri scrisă de Antonio Olivotto, etnic italian din Nucșoara, descendentul unor italieni stabiliți în România, din Bressanone, ca muncitori și constructori de gatere, joagăre, mori și mașini de lână. Rândurile următoare cuprind esența a ceea ce înseamnă minoritatea italiană din România: oameni cu origini italiene, care păstrează sângele de italian și parte din obiceiurile aduse de strămoși din patria mamă, dar care sunt perfect adaptați și integrați spațiului și timpurilor în care și pe care le-au trăit. Deja la a treia generație în România, autorul ne transportă în timp, în anii '50 și '60, să luăm parte la micile distracții și cutume ale epocii și ne povestește, într-un stil hazliu, la ce obiceiuri românești participa cu ocazia sărbătorilor de iarnă.

Când eram mic, bunica mă ducea la anumite sărbători unde se întâlneau tinerii, băieți și fete, în casa unui vecin care avea camerele mai mari și în care își desfășurau activitatea. Știu că aveau niște oale micuțe de pământ așezate cu gura în jos și, sub ele, erau un morcov și două nuci, în alta erau coală de hârtie și un creion, în alta un pieptăn, în alta o oglindă, în alta un ghem de ață cu niște andrele și în alta un bilet conform căruia fata trebuia să se ducă să-l sărute pe X. Și puneau fetele să aleagă oala cu norocul din ea. La fel făceau și cu băieții și toți râdeau de ce i-a căzut fiecăruia. Între aceste obiceiuri se încingea o horă de toată frumusețea după melodia unui fluier sau țiteră.

Alt revelion l-am prins la mama mea. O prietenă de familie a părinților mei a venit la noi în casă cu niște fălmatuce de păr de porc de lungimea unui deget. O văd pe mama mea că scoate cenușa din vatră și alege două șuvițe de păr și le

Nelle pagine che seguono, vi proponiamo di rilassarvi con un brano tratto da un libro di memorie scritto da Antonio Olivotto, un membro della minoranza italiana di Nucșoara, discendente di italiani stabiliti in Romania da Bressanone, come manovali e costruttori di seghe, mulini, frantoi e macchine per la lavorazione della lana. Le righe che seguono racchiudono l'essenza di ciò che è la minoranza italiana in Romania: persone di origini italiane che conservano il sangue italiano e alcune delle usanze portate dai loro antenati dalla madrepatria ma che, allo stesso tempo, si sono perfettamente adattate e integrate nello spazio e nelle epoche in cui hanno vissuto. Già alla terza generazione in Romania, l'autore ci riporta indietro nel tempo, agli anni '50 e '60, per partecipare ai piccoli divertimenti e alle usanze dell'epoca, raccontandoci con umorismo a quali costumi romeni prendeva parte durante le vacanze invernali.

Quando ero piccolo, mia nonna mi portava a certe feste in cui i ragazzi e le ragazze si riunivano a casa di un vicino che aveva stanze più grandi e in cui svolgevano le loro attività. So che c'erano dei piccoli vasi di terra disposti a testa in giù, sotto i quali potevi trovare una carota e due noci oppure un foglio di carta e una matita, o un pettine, o uno specchio, un gomitollo di filo con dei ferri da calza o ancora un biglietto che diceva che la ragazza doveva andare a baciare X. E facevano

de
Antonio Olivotto

traduzione
Clara Mitola

foto
arhiva autorului ·
archivio dell'autore

pune pe vatra fierbinte. Dar, înainte de a le pune, le dădea câte un nume, al bărbatului și al femeii care considerau ele că se iubesc și voiau să știe dacă ei se mai întâlnesc sau nu în noul an. În înfierbântarea vetrei, părul începea să se răsucescă și devenea elicoidal. Dacă se întâlneau în răsucirea lor, acești peri se îmbrățișau de nu îi mai puteai desface, alteori se îndepărtau și nu aveau cum să se mai întâlnească. Se încingea un răs pe seama aceasta. De multe ori nu se mai puteau opri din răs de minunatul rezultat pe care l-au aflat din această formă de distracție.

Au trecut anii și iată-mă tot acasă la mama și la tatăl meu de-al doilea. Pe data de 31 decembrie 1964 veneam de la Câmpulung cu rata (mașină de transportat pasageri) de Sboghițești. Am coborât la Corbi de Piatră. Era ora 20 și m-a prins în brațe o prietenă cu care rupsesem relațiile de prietenie din cauza comportamentului ei neplăcut. Era multă lume în stație, unii stăteau de curioși, alții își așteptau rudele care veneau de la oraș să-și petreacă Revelionul împreună. Printre ele era și fratele meu cu nenea Gică, fratele al mai mic al mamei mele. Venise peste deal ca să mergem împreună, pentru că era noapte și singur mi-ar fi fost frică să îl trec din cauza lupilor și a porcilor mistreți, cu toate că pe vremea mea nu erau atâtea animale sălbatice cum sunt acum. Și, totuși, când treceam dealul în vremea copilăriei mele la școala de la Corbi, în timpul iernii, pe zăpada aceea grunjoasă, era mult sânge și oase de câini sau oi așternute pe luciul zăpezii. Fata aceea, la coborâre, m-a luat în brațe și a început să plângă de bucurie că m-a văzut. Nenea Gică cu fratele meu au rămas surprinși când au văzut scena aceasta, mai cu seamă că nici nu o cunoșteau.

scegliere alle ragazze i pentolini contenenti le sorprese. Facevano lo stesso con i ragazzi, e tutti ridevano di quello che capitava a ciascuno. E tra una cosa e l'altra, si dava il via a una grande e bella *hora* ballata al suono di un fischiello o di un piffero.

Un altro Capodanno l'ho passato a casa di mia madre. Un'amica di famiglia dei miei genitori è venuta a casa nostra con delle ciocche di peli di maiale lunghe un dito. Vedo mia madre ripulire la cenere dal focolare, scegliere due ciocche di peli e disporle sui carboni ardenti. Ma prima di metterle nel camino, dava loro un nome, il nome dell'uomo e della donna che mia madre e la nostra amica pensavano si amassero, per sapere se si sarebbero incontrati ancora nel nuovo anno. Al calore del camino, le ciocche cominciavano a contorcersi e a diventare elicoidali. Se si incontravano nella loro torsione, i peli si abbracciavano indissolubilmente oppure, diversamente, si allontanavano l'uno dall'altro e non si incontravano più. Si rideva di questo risultato. Spesso non riuscivano a smettere di ridere per il meraviglioso risultato ottenuto con questa forma di intrattenimento.

Gli anni sono passati ed eccomi di nuovo a casa di mia madre e del mio secondo padre. Il 31 dicembre 1964, venivo da Câmpulung con la *rata* (autovettura per il trasporto dei passeggeri) da Sboghițești. Sono sceso a Corbi de Piatră. Erano le 20:00 e di colpo sono stato abbracciato da una mia vecchia amica con cui avevo interrotto i rapporti a causa del suo comportamento sgradevole. Alla stazione c'era molta gente, alcuni erano solo curiosi, altri aspettavano i loro parenti che erano venuti dalla città per trascorrere insieme il Capodanno. Tra loro c'era mio fratello con zio Gică, il fratello minore di mia madre. Era venuto oltre la collina per fare la strada insieme, perché era notte e da solo avrei avuto paura a causa dei lupi e dei cinghiali, anche se ai miei tempi non c'erano tanti animali selvatici come adesso. Eppure, quando da bambino attraversavo la collina verso la scuola di Corbi, d'inverno, su quella neve granulosa, c'era molto sangue e ossa di cani e pecore giacevano sulla coltre nevosa. Quella ragazza mi ha abbracciato mentre scendevo dal mezzo e ha cominciato a piangere per la gioia di vedermi. Lo zio Gică e mio fratello sono rimasti sorpresi di fronte a quella scena, soprattutto perché non la conoscevano nemmeno. Chiacchierando, ci convinse a venire con noi da mia madre. Anișoara, questo era il nome della mia ex amica, non era venuta da sola. Era con sua zia materna. Sua zia si

Un **Capodanno**
diverso dagli altri

Din vorbă în vorbă ne-a convins să meargă cu noi la mama. Anișoara, așa se numea fosta mea prietenă, nu venise singură. Venise cu mătușa ei din partea mamei. Mătușa ei s-a dus la casa ei și Anișoara a mers cu noi peste deal. Am ajuns acasă la mama. Când a văzut-o pe Anișoara, că o cunoștea din ce îi spusese eu despre ea, nu s-a bucurat de venirea ei în casa noastră pentru că mama avea un alt plan cu mine. Ne-am așezat la masă și mama, fiind gazda noastră, nu știa cu ce să ne mai servească ca să ne simțim bine. Nu aveam televizor, nu aveam aparat de radio, nici gramofon sau patefon să ne cânte. Dar ne-am simțit bine cu toții. Fratele meu era în culmea fericirii. Pusese ochii pe Anișoara și își dădeau ochiade unul altuia și numai eu știu ce-o fi simțit în inima lui. Era frumoasă și știa să atragă băieții de partea ei. Târziu în noapte auzim niște bătăi în poartă. Iese mama afară și o întâmpină un om voinic cu o bătă mare în mână și cu o femeie după el. Era mătușa Anișoarei cu un cioban de-al locului. Veniseră să o ia pe Anișoara. Anișoara a fost crescută de sora a mai mare a mamă-sii pentru că mama ei murise la un an după taică-so (mama ei a fost italiancă). Au murit amândoi de tuberculoză și de la vârsta de doi ani a rămas fără amândoi părinții. A fost crescută de un tată vitreg mai mare decât ea cu douăzeci de ani și mai mic decât nevastă-sa (mătușa Anișoarei, mama vitregă) cu zece ani.

După ce a plecat Anișoara, mamei i-a venit inima la loc pentru că ea avea un plan cu mine și nu și-l putea îndeplini dacă era și Anișoara cu noi. Mama a început să ni se destăinue. O cunoștea pe mama Anișoarei foarte bine și spunea că era frumoasă, dar îi plăceau băieții. Și mulți tineri cărora nici mustățile nu li se mijiseră alergau după ea. Erau înnebuniți pentru că erau la prima lor dragoste și ea, fiind rafinată în domeniul ăsta, îi făcea pe bieții de ei să nu mai poată dormi noaptea. Flăcăi nu mai erau în sat că pe toți îi luaseră în război și acasă rămăseseră aceste trufandale de băieți.

De anul nou era mare sărbătoare la noi în sat și majoritatea oamenilor, femei și bărbați, tineri și bătrâni, veneau la serbare după-amiaza la Căminul Cultural și seara tot acolo, la bal sau horă. De obicei eram rugat de către conducerea școlii și de directorul de cămin să intru în programul lor și să prezint un cântec pe scena căminului. Am cântat împreună cu fratele meu „O noapte la Constanța”, care începe așa:

„O noapte la Constanța ce nu o pot uita,
O noapte instelată ce-ți fură inima,
Te aștept, te doresc, inima-mi spune
cât de mult te iubesc,
Acolo-i fericire, ce nu o pot uita,
acolo-i fericire ce-mi rupe inima,
Te aștept, te doresc, inima-mi spune
cât de mult te iubesc.”

è diretta a casa loro mentre Anișoara è venuta con noi oltre la collina. Così siamo arrivati a casa di mia madre. Quando ha visto Anișoara, che conosceva per quello che le avevo raccontato di lei, mia madre non si è rallegrata della sua presenza in casa nostra anche perché aveva altri progetti per me. Ci siamo seduti a tavola e mia madre, da buona padrona di casa, non sapeva cos'altro offrirci per farci sentire a nostro agio. Non avevamo né televisione, né radio, né grammofo e neppure un giradischi che suonasse per noi. Ma ci siamo divertiti tutti. Mio fratello era al settimo cielo. Aveva messo gli occhi addosso ad Anișoara, con cui continuavano a scambiarsi sguardi e solo io so cosa deve aver provato nel cuore. Lei era bellissima e sapeva attirare le attenzioni dei ragazzi. A notte fonda abbiamo sentito bussare al cancello. Mamma è uscita e ha visto venire verso di lei un uomo corpulento con una grossa mazza in mano, seguito da una donna. Era la zia di Anișoara accompagnata da un pastore locale. Erano venuti a prendere la ragazza. Anișoara era stata cresciuta dalla sorella maggiore della madre, perché quest'ultima era morta un anno dopo il padre (la madre era italiana). Entrambi morirono di tubercolosi e a soli due anni era rimasta orfana di entrambi i genitori. È stata cresciuta da un patrigno che aveva vent'anni più di lei e dieci anni meno di sua moglie (la zia di Anișoara, la sua matrigna).

Solo dopo che Anișoara è andata via, mia madre è riuscita a calmarsi perché aveva un piano per me che non avrebbe potuto realizzare se Anișoara fosse stata con noi. Mamma ha cominciato a raccontarci. Conosceva molto bene la madre di Anișoara e diceva che era bella, ma le piacevano i ragazzi. E molti ragazzini imberbi le andavano dietro. Erano pazzi di lei perché erano al loro primo amore e lei, raffinatissima in questo campo, faceva in modo che i poveretti non potessero più dormire la notte. In paese non c'erano più giovanotti perché erano stati tutti spediti al fronte, e a casa c'erano rimasti solo quei ragazzi fasulli.

La notte di Capodanno c'era una grande festa nel nostro paese e la maggior parte delle persone, donne e uomini, giovani e anziani, venivano nel pomeriggio a festeggiare alla Casa della cultura e la sera, sempre nello stesso posto, a ballare o a stringersi in una *hora*. Di solito la direzione della scuola e il direttore della Casa della cultura mi chiedevano di partecipare al loro programma artistico e di presentare una canzone sul palco del centro culturale. Io e mio fratello abbiamo cantato insieme «Una notte a Constanța», che inizia così:

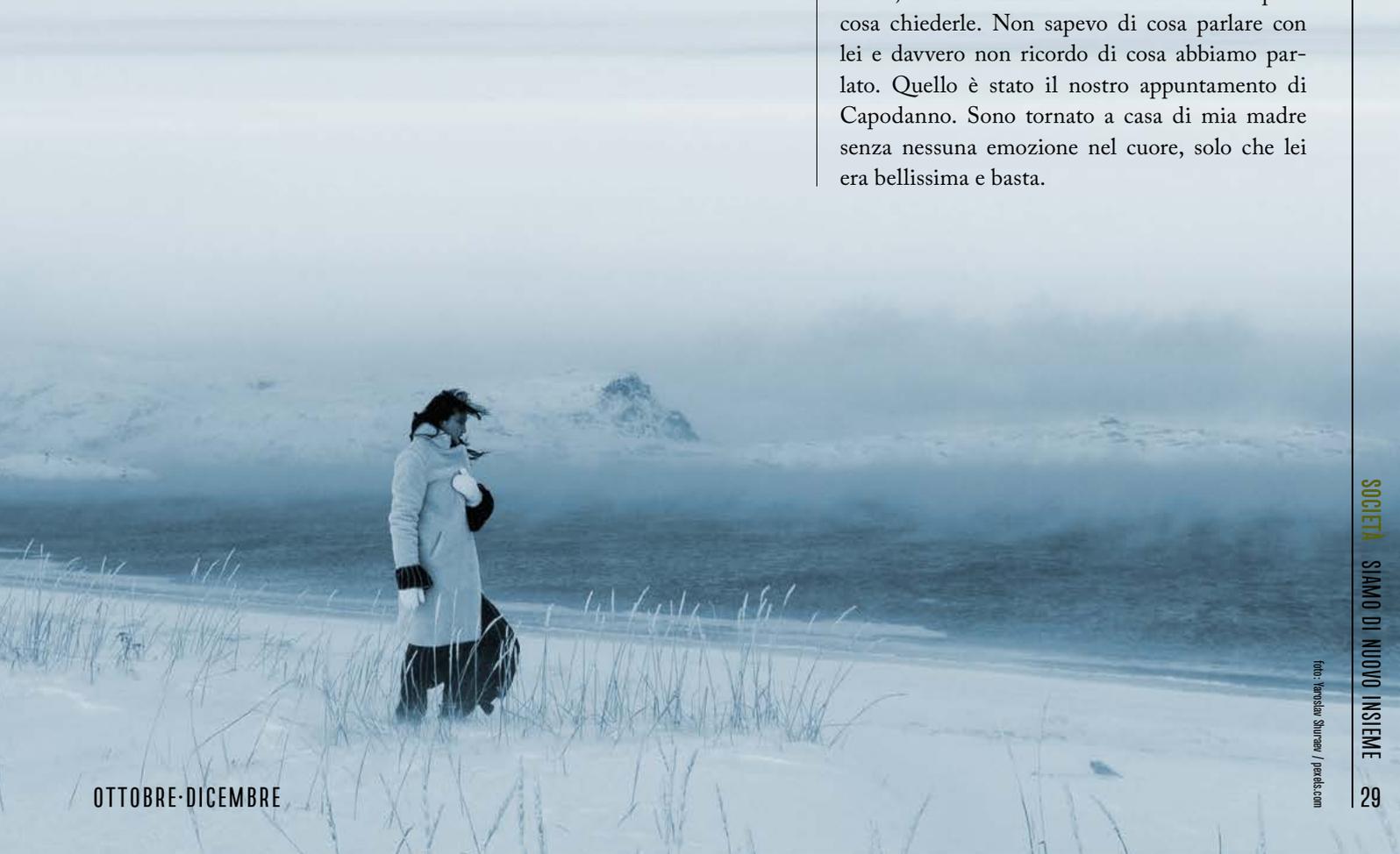
După ce s-a terminat programul am ieșit cu mama afară. Ea știa tot rostul acestei surprize din program. Țața Maria, a lui nenea Mitică Parvoci (verișoară primară a mamei), împreună cu vecina ei, Mița lui Mareș, și fata ei ne-au ținut calea la ieșire. Eu nu o cunoșteam pe țața Mița și nu o văzusem niciodată pe fata ei. Rostul lor era să ne facă cunoștință amândurora. Eu, să fiu cinstit, nu am avut nicio atracție față de fata ei, dar m-am lăsat dus de val. Era o fată frumoasă, dar sfioasă. Mie îmi plăceau fetele zvăpăiate, guralive, care să iasă în evidență prin felul lor de a fi, nu mute și retrase. De ce? Pentru că în mediul ăsta am trăit. Mama îmi spusese mie ceva despre fata aceasta și eu i-am spus că vreau să o văd, dar am pretenția să nu vină în fotă și ie, că mie nu-mi place (fumuri ale tinereții, că ce frumoase sunt costumele naționale!) și țața Mița s-a conformat cererii mele transmise prin țața Maria lui Parvoci. Ele au căutat cu cale să ne lase singuri, dar nu am vorbit cine știe ce, că și eu devenisem mut și parcă nu știam ce să o întreb. Nu știam ce să discut cu ea, practic nu-mi amintesc ce am putut să vorbesc cu ea. Asta a fost întâlnirea noastră de Anul Nou. Am venit acasă la mama și nu am rămas cu nimic în inima mea, doar că era frumoasă și atâta tot.

«Una notte a Constanța che non dimenticherò mai,

Una notte stellata che ti ruba il cuore,
Ti aspetto, ti desidero, mi dice il cuore
quanto ti amo,

È lì la felicità che non posso dimenticare,
lì c'è la felicità che mi spezza il cuore,
Ti aspetto, ti desidero, mi dice il cuore
quanto ti amo.»

Dopo lo spettacolo, io e mia madre siamo usciti all'esterno. Lei conosceva il motivo di questa sorpresa nel programma della serata. La zia Maria, moglie di Mitică Parvoci (cugina di primo grado di mia madre), insieme alla sua vicina di casa, Mița, la moglie di Mareș, e a sua figlia, ci hanno accompagnato all'uscita. Non conoscevo la signora Mița e non avevo mai visto sua figlia. Il loro scopo era di presentarci. Ad essere sincero, non provavo alcuna attrazione per la figlia, ma mi sono lasciato trasportare dalla situazione. Era una bella ragazza, ma timida. A me piacevano le ragazze vivaci, chiacchierone, che si facevano notare per il loro modo di essere, non quelle tranquille e riservate. Perché? Perché ero sempre vissuto in un ambiente del genere. Mia madre mi aveva parlato di questa ragazza e io le dissi che volevo vederla, ma pretendevo che non indossasse l'abito tradizionale, perché non mi piaceva (fumi giovanili, come sono belli i costumi nazionali!) e zia Mița assecondò la mia richiesta, di cui venne a sapere tramite zia Maria Parvoci. Cercarono in qualche modo di lasciarci soli, ma io non dissi molto, mi ero ammutolito anch'io e non sapevo cosa chiederle. Non sapevo di cosa parlare con lei e davvero non ricordo di cosa abbiamo parlato. Quello è stato il nostro appuntamento di Capodanno. Sono tornato a casa di mia madre senza nessuna emozione nel cuore, solo che lei era bellissima e basta.

Oradea și **italienii** din Bihor

Interviu cu **Giuseppe Totti**, noul președinte al Asociației Italianilor din Bihor

Oraș multicultural, multiethnic și multiconfesional, Oradea, localitate de frontieră astăzi, poziționată mult mai central în alte vremuri, cu o realitate geopolitică diferită, trăiește de secole într-o imensă varietate și o diferențiere continuă, care pătrunde în fiecare detaliu al vieții cotidiene, de la cel social și cultural, până la cel arhitectural – stilul eclectic de astăzi este oglinda demografiei sale diverse. În 2023, Oradea a sărbătorit 910 ani de la prima atestare documentară, fiind al doilea cel mai vechi oraș din România, după Alba Iulia. În 1113, Oradea este atestată documentar ca așezare urbană, dar cu 21 de ani mai devreme, încă din 1092, episcopia romano-catolică s-a mutat aici din Biharia vecină. Evoluția demografică din punctul de vedere calitativ și al compoziției este unul dintre cele mai interesante aspecte ale dezvoltării orașului de la înființare până în prezent și reprezintă o provocare pentru cercetare.

Italianii sunt fondatorii *de jure* ai orașului catolic, cu primii săi locuitori ecleziastici în mănăstirea dedicată Fecioarei Maria dorită de regele Ladislau I, canonizat în 1195, și tot italienii au fost cei care l-au ridicat *de facto* la rangul de oraș episcopal, cu o tradiție enormă de episcopi, prelați, umaniști, arhitecți militari, constructori, artiști, precum și negustori și formatori ai intelectualității locale. Un exemplu este Andrea degli Scolari, episcop de Oradea, vărul lui Filippo degli Scolari *alias* Pippo Spano (de Ozora). Acesta din urmă și-a părăsit Florența natală ca ucenic negustor și a devenit comite de Timiș și ban de Severin, mâna dreaptă necontestată a regelui maghiar și împărat al romanilor, Sigismund de Luxemburg.

Italianii din Oradea de astăzi sunt o „populație nouă”, noii ei cetățeni, aflați în plină expansiune economică și socio-culturală; aceștia nu sunt urmașii italienilor habsburgici din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea – *maestri murariorum* care au reconstruit cetatea Oradea – și nici ai canonicilor și umaniștilor italieni ai Renașterii. Cu câteva excepții, ei au sosit abia după căderea comunismului, în 1990, și astfel, din punct de vedere sociologic, ei sunt prima și încă singura generație. Ei nu sunt nici minoritate istorică recunoscută (și nu simt că îi aparțin în totalitate),

Città dalla vocazione multiculturale, multi-etnica e multiconfesionale, Oradea, luogo di frontiera oggi, molto più centrale in altri tempi, con una realtà geopolitica diversa, vive da secoli in un'immensa varietà e continua diversificazione, che permea ogni dettaglio della vita quotidiana, da quello sociale e culturale, a quello architettonico – lo stile eclettico di oggi è uno specchio della sua demografia variegata. Nel 2023, Oradea ha festeggiato 910 anni dalla prima testimonianza documentaria, la seconda città più antica della Romania, dopo Alba Iulia. Nel 1113, Oradea è documentata come insediamento urbano, ma 21 anni prima, già nel 1092, il vescovado cattolico romano vi si trasferì dalla vicina Biharia. L'evoluzione demografica in termini di qualità e composizione

de
Raluca Lazarovici
Vereș

traduzione
Raluca Lazarovici
Vereș

foto
arhiva autoarei ·
archivio dell'autrice

Raluca Lazarovici Vereș, autoarea acestui articol, este doctor în romanistică al Universității din Torino (2008), doctor în istorie al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (2023) și distinsă cu Steaua Italiei în grad de Cavaler (2024). Materialul pe care ni-l propune pentru prezentul număr al revistei – context istoric și interviu – este preluat parțial din lucrarea de doctorat în Istorie *(Italianii și evreii, între emigrație și comunitate în Cetatea Oradea, de la fondare, până în zilele noastre)* susținută la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (octombrie 2023), cu completările, actualizările și adaptările necesare publicării de față.

è uno degli aspetti più interessanti dello sviluppo della città dalla sua fondazione ad oggi e rappresenta una sfida per la ricerca.

Gli italiani sono i fondatori *de jure* della città cattolica, con i suoi primi abitanti ecclesiastici nel monastero dedicato alla Vergine voluto dal re Ladislau I, santificato nel 1195, e sono stati sempre gli italiani ad elevarla *de facto* al rango di città vescovile, con un'enorme tradizione di vescovi, prelati, umanisti, architetti militari, costruttori, artisti, ma anche commercianti, nonché formatori dell'*intelligentsia* locale. A nominare solo Andrea degli Scolari, vescovo di Oradea, il cugino del Filippo degli Scolari *alias* Pippo Spano (di Ozora), partito dalla sua Firenze come apprendista commerciante e

OCTOMBRIE-DECEMBRIE

nici (încă) cetățeni români. Cei mai mulți dintre ei sunt cetățeni italieni înregistrați în *Anagrafe degli Italiani residenti all'estero* (AIRE) și se simt „cetățeni ai lumii”. Viața lor se desfășoară aproape exclusiv în orașul din nord-vestul României și, prin urmare, sunt „cetățeni ai Oradei”, cu perspectiva de a se stabili acolo, în principal, datorită familiilor nou întemeiate și alegerilor lor profesionale și antreprenoriale pe termen lung. Unii dintre ei sunt părinți de cetățeni români, soți de cetățeni români sau cu dublă cetățenie.

Raluca Lazarovici Vereș este doctore de ricerca in romanistica dell'Università degli Studi di Torino (2008), doctore de ricerca in storia dell'Università «Babeș-Bolyai» di Cluj-Napoca (2023) e distinta con la Stella d'Italia in grado di Cavaliere (2024). Il materiale che ci ha proposto per il presente numero della rivista - contesto storico e intervista - è parzialmente ripreso dalla tesi di dottorato in storia (*Italianii și evreii, între emigrație și comunitate în Cetatea Oradea, de la fondare, până în zilele noastre / Italiani ed ebrei, tra migrazione e comunità nella Cittadella di Oradea, dalla fondazione al presente*) sostenuta presso l'Università «Babeș-Bolyai» di Cluj-Napoca (ottobre 2023), con integrazioni, aggiornamenti e adattamenti necessari alla presente pubblicazione.

În Oradea, a treia limbă vorbită, după română și maghiară, este de câțiva ani italiana. Evoluția identității italiene în Oradea leagă subtil firul prezenței italiene de astăzi de trecutul italian glorios al orașului de frontieră. În buna tradiție catolică, italienii sunt uniți în evenimente cu impact social, cultural și caritabil, menținând bune relații cu cele două episcopii catolice din Oradea, fiind grupați în Asociația „Italiani in Bihor”, prezidată de ani de zile de Antonio Sargenti, Cavaler al Ordinului Muncii, prezent la Oradea încă din „primul val” de italieni din anii 1990, iar astăzi este condusă de noul președinte ales, Giuseppe Totti.

Giuseppe Totti este un antreprenor. Asta a fost și în Italia, la Lugo, în Romagna sa natală, și continuă să fie și la Oradea. Ceea ce îl caracterizează este o înțelegere profundă și rapidă a relațiilor interumane și este un analist abil al fenomenelor macroeconomice, politice și sociale. Este un excelent cunoscător al realităților românești din ultimii 30 de ani și mai mult decât atât. Are explicații raționale și coerente pentru aproape tot ceea ce îl înconjoară. Giuseppe este în primul rând foarte respectat în compania sa, Agrisorg, situată în apropierea orașului, nu doar pentru că

diventato comite di Timiș e bano di Severin, mano destra incontestato del re ungherese e imperatore dei romani Sigismundo di Lussemburgo.

Gli italiani di Oradea di oggi sono una «popolazione nuova», i nuovi cittadini, in piena espansione economica e socio-culturale, non sono i discendenti degli italiani asburgici del 600 e 700 – i *maestri murariorum* che ricostruirono la cittadella di Oradea – ne tanto meno degli adetti alla chiesa e degli umanisti italiani del Rinascimento. Con qualche eccezione, sono arrivati solo dopo la caduta del comunismo, nel 1990, e quindi, dal punto di vista sociologico, si tratta della prima ed ancora unica generazione. Non sono né una minoranza storica riconosciuta (e non sentono di appartenervi interamente), né (non ancora) cittadini romeni. Sono cittadini italiani la maggior parte iscritti all'Anagrafe degli italiani residenti all'estero (AIRE) e si sentono «cittadini del mondo». La loro vita si svolge quasi esclusivamente nella città del nord-ovest della Romania e dunque sono «cittadini di Oradea», con la prospettiva di stabilirvisi, soprattutto grazie alle loro famiglie neo costituite e alle loro scelte professionali e imprenditoriali a lungo termine. Alcuni di loro sono genitori di cittadini romeni, coniugi di cittadini romeni o con doppia cittadinanza.

A Oradea, la terza lingua parlata, dopo il romeno e l'ungherese, è da alcuni anni l'italiano. L'identità italiana in continua evoluzione a Oradea annoda inconsapevolmente il filo rosso della presenza italiana di oggi al glorioso passato italiano della città di confine. Nella buona tradizione cattolica, gli italiani sono uniti in atti civici, culturali ed eventi di beneficenza, mantenendo stretti i buoni rapporti con i due vescovadi cattolici di Oradea e si sono raggruppati nell'Associazione «Italiani in Bihor», presieduta per anni da Antonio Sargenti, Cavaliere dell'Ordine del Lavoro, presente a Oradea sin dalla «prima ondata» degli anni '90, e oggi dal neo eletto presidente Giuseppe Totti.

Giuseppe Totti è un imprenditore. Lo è stato in Italia, a Lugo, nella

Oradea e gli italiani in Bihor

Intervista a Giuseppe Totti, il nuovo presidente dell'Associazione Italiani in Bihor

este un bun lider și antreprenor, ci tocmai datorită acestor abilități vizionare. Raționamentul său se dovedește a fi unul corect, iar timpul îi dă dreptate aproape întotdeauna. Este recunoscut pentru magnanimitatea sa. Împreună cu fiica Monia, a înființat o asociație caritabilă, „Luisa per la vita”, în cadrul companiei, în memoria soției sale, pierdută nu cu mult timp în urmă.

Giuseppe a fost forța motrice din spatele înființării Asociației Italianilor din Bihor în 2019 (aflată la a patra încercare) și acum, după ce a devenit președintele acesteia, este și cel care o relansează. El vrea să o reformeze de la zero, fiind capabil să diagnosticheze cu precizie erorile care au dus la dizolvarea celorlalte asociații ale italienilor din Oradea. Giuseppe pune accentul pe integrare: „obiectivul este de a aduce oameni noi, tineri, pentru a permite schimbul generational, și femeii, care dau dovadă de mai multă practicitate și perseverență decât bărbații, atât italice, cât și române, soțiile și partenerii membrilor italieni, și cei care, poate, pur și simplu, simt că au afinități importante cu cultura și identitatea italiană”. Cultura este celălalt obiectiv major: Giuseppe dorește, de asemenea, să readucă la viață Centrul Cultural Italian de la Oradea, cândva foarte activ. Raționamentul său a fost întotdeauna: „Nu sunt un om de cultură, știu să fac afaceri, dar îmi dau seama că, mai presus de orice, cultura este necesară pentru societate și progres. Prin urmare, îmi apropiez oamenii de cultură, pentru a-mi ridica nivelul personal și pe cel al anturajului meu”.

Al treilea, dar nu și ultimul obiectiv al președinției lui Giuseppe este crearea de conexiuni între AIB și alte forme asociative sau instituții. „Izolarea este inutilă, ieșirea din propriile limite și unitatea în a face bine comunității este un pas

sua Romagna, e continua a farlo egregiamente a Oradea. Ciò che lo caratterizza è una profonda e veloce comprensione delle relazioni interumane ed è un abile analista dei fenomeni macroeconomici, politici e sociali. È un ottimo conoscitore della realtà romena degli ultimi 30 anni e non solo. Ha spiegazioni razionali e coerenti per quasi tutto ciò che lo circonda. Giuseppe è prima di tutto molto rispettato nella sua azienda Agrisorg, appena fuori dalla città, non solo perché è un buon leader e imprenditore, ma proprio per queste sue capacità visionarie. Il suo ragionamento si dimostra essere corretto e il tempo gli dà quasi sempre ragione. La sua magnanimità è riconosciuta. Insieme alla figlia, Monia, ha fondato presso la sua azienda un'associazione di beneficenza «Luisa per la vita», in memoria della moglie perduta da non molto.

Giuseppe è stato il motore di partenza dell'Associazione Italiani in Bihor nel 2019 (al quarto tentativo) e ora, diventatone presidente, anche quello di ripartenza. La vuole riformare dalle fondamenta, essendo in grado di diagnosticare con precisione gli errori che hanno portato allo scioglimento delle altre associazioni italiane a Oradea. Giuseppe punta sull'integrazione: «l'obiettivo è portare dentro persone nuove, giovani, per dare il cambio generazionale, e donne, che dimostrano più praticità e costanza rispetto agli uomini, italiane e romene, sia le mogli e le compagne dei soci italiani, che chi magari semplicemente si sente di avere affinità importanti con la cultura e l'identità italiana». La cultura è l'altro obiettivo maggiore: Giuseppe vuol far rinascere anche il Centro culturale italiano, una volta molto attivo. Il suo ragionamento è stato da sempre: «Non sono un uomo di cultura, so come fare affari, ma mi rendo conto che la cultura è

Raluca Lazarovici Veres (dreapta) și membri ai comunității italiene din Bihor cu Excelența Sa, ambasadorul Alfredo Durante Mangoni cu soția (în centru) și președintele Giuseppe Totti

Raluca Lazarovici Veres (a destra) e i membri della comunità italiana di Bihor con Sua Eccellenza l'Ambasciatore Alfredo Durante Mangoni con la moglie (al centro) e il presidente Giuseppe Totti

important pentru ca AIB să devină relevantă nu numai pentru italieni, ci și pentru comunitatea în care am ales să trăim. Acest lucru ne face, de asemenea, un interlocutor și un colaborator mai respectat de autoritățile locale. De cinci ani, organizăm evenimente caritabile și, împreună cu Biserica Greco-Catolică din Oradea și cu liderul ei, Preasfinția Sa Virgil Bercea, am identificat și sprijinit tratamentul medical și transportul în Italia a cinci copii cu boli rare, împreună cu părinții lor. Am organizat și alte evenimente dedicate copiilor împreună cu clubul caritabil Kiwanis. Am pus pe picioare un serviciu de ambulanță și transport în străinătate, în special dedicat copiilor cu probleme grave de sănătate. Apoi, am deschis serviciul pentru pensionarii italieni la sediul asociației. Pe scurt, legătura cu diferitele structuri locale și italiene este cheia pentru a ne face utili.”

Giuseppe aduce în România nu doar cunoștințe profesionale, ci și o experiență importantă și variată în asociaționism: „În 1977, împreună cu alții, am fondat prima cooperativă de transport apolitică din Italia, al cărei președinte am devenit aproape imediat și am fost întotdeauna membru al consiliului de administrație. Ne întâlneam la sediu sâmbăta și duminica, era o întreprindere frumoasă, susținută atât de industriași, cât și de bănci, pentru că vedeau în noi ceva inovator și diferit de structurile, să spunem, ale vechii concepții politice, și am avut mai mult de 10 ani minunați. În plus, am fost membru într-o cooperativă socială pentru tinerii cu dizabilități, știu ce înseamnă să faci parte dintr-un grup, să împărtășești proiecte și să susții o idee bună nu pentru că ai propus-o tu, ci pentru că este bună în sine și aduce bine celor care au nevoie. Buna practică înseamnă, de fapt, să stai departe de politică și de interesele economice ale celor care au motive ascunse”.

Astăzi Giuseppe spune că se simte „acasă” mai mult în România, la Oradea, decât la Lugo, în Italia, iar la activitatea sa de antreprenor și la activismul său în asociația „Italiani in Bihor” adaugă efortul zilnic de a avea o viață în armonie și de a se simți parte a comunității locale alături de prietenii și angajații săi români. „Integrarea culturală – acesta ar trebui să fie obiectivul atunci când se schimbă statul de reședință. Integrarea culturală ajută la depășirea tuturor barierelor. Dacă noi doi provenim din culturi diferite, dar ne comparăm și ne respectăm reciproc, dăruim zidurile, ne înțelegem și rezolvăm problemele. Încerc să recunosc cultura ta, o aduc pe a mea și putem crea o realitate mai bună.”

assolutamente necessaria per la società e per il progresso. Per questo, mi avvicino a persone di cultura, per innalzare il mio livello personale e del mio entourage.»

Il terzo ma non l'ultimo obiettivo della presidenza di Giuseppe è fare rete. «Isolarsi non serve a nulla, uscire dalle proprie limitazioni e incontrarsi nel fare del bene comunitario è un passo importante perché l'AIB diventi rilevante non solo per gli italiani, ma anche per la comunità in cui abbiamo scelto di vivere. In questo modo si è anche un interlocutore più rispettato dalle autorità locali. Da cinque anni organizziamo eventi di beneficenza e, insieme alla Chiesa Greco-Cattolica di Oradea, al vescovo di Oradea, Mons. Virgil Bercea, abbiamo identificato e sostenuto le cure mediche e il trasporto in Italia di cinque bambini con malattie rare insieme ai genitori. Abbiamo organizzato altri eventi dedicati ai bambini con il club di beneficenza Kiwanis. Abbiamo messo a disposizione un'ambulanza e il servizio di trasporto all'estero di persone, in particolare dei bambini, con problemi gravi di salute. Poi, abbiamo aperto il servizio di assistenza agli italiani pensionati. Insomma, fare rete con le varie enti locali e italiane è la chiave per renderci utili.»

Giuseppe porta in Romania non solo un saper fare di professionalità, ma anche un'importante esperienza di associazionismo di vario tipo: «Nel 1977, insieme ad altri, ho fondato la prima cooperativa di trasporti apolitica in Italia, di cui sono diventato quasi subito presidente e ho sempre fatto parte del consiglio di amministrazione. Ci costituivamo in sede il sabato e la domenica, era una bella impresa, sostenuta sia da industriali che da banche perché vedevano in noi qualcosa di innovativo e diverso dalle strutture diciamo della vecchia concezione politica, e abbiamo avuto più di 10 anni meravigliosi. Inoltre, sono stato all'interno di una cooperativa sociale per giovani disabili, so cosa significa far parte di un gruppo, condividere progetti e sostenere una buona idea non perché l'hai detta tu, ma perché è valida e porta del bene a chi ne ha bisogno. Le buoni prassi significano, di fatto, stare alla larga dalla politica e dagli interessi economici di chi ha secondi fini.»

A detta sua, oggi Giuseppe si sente «a casa» più in Romania, a Oradea, che a Lugo, in Italia, e al lavoro di imprenditore e al suo attivismo presso «Italiani in Bihor» aggiunge il suo sforzo giornaliero di stare bene e sentirsi parte della comunità insieme ai suoi amici e dipendenti romeni. «L'integrazione culturale – questo dovrebbe essere l'obiettivo quando si cambia stato di residenza. L'integrazione culturale aiuta a superare tutte le barriere. Se io e te veniamo da culture diverse, ma ci confrontiamo e ci rispettiamo, abbattiamo i muri, ci capiamo e risolviamo i problemi. Cerco di riconoscere la tua cultura, porto la mia e possiamo creare una realtà migliore.»

Oh, Roma, Roma!

După ce am vizitat **Basilica San Pietro** ne-am întâlnit cu *Padre Lino* (Cătălin Linu Dragu Popian), preot doctor catolic și scriitor, „fugit” din România comunistă din anul 1975, originar din Costeștii Vâlcii, nepotul dramaturgului, regizorului și actorului Constantin C. Popian. *Padre Lino*, o gazdă absolut încântătoare și avizată în ceea ce privește istoria și cultura Romei, ne-a invitat să luăm prânzul la prietenii săi, frații Maria și Giulio Massa, care patronază **Ristorante ai Musei** aflat la câțiva pași de Muzeele Vaticanului, pe Via Santamaura 5/5A. Acesta este un restaurant de familie cu tradiție (de trei generații), fondat încă din anul 1920.

Oameni ospitalieri și tot timpul puși pe glume, Maria și Giulio ne-au ospătat cu tot felul de mâncăruri rafinate gătite în cea mai bună tradiție romană (mezeleri, pizza romană, pui cu ardei, cărnați, *carciofi alla romana* - anghinare, spaghete carbonara și amatriciana), servite direct din tigăi și crăticioare, stropite cu un vin rubiniu făcut din struguri copti sub soarele dogoritor al Toscanei. La final, am savurat un tiramisù delicios făcut de doamna Maria și am băut *limoncello*. Tot aici am mâncat cele mai bune portocale! Nu ratați această *osteria familiare alla romana*, înainte sau după ce ați vizitat Vaticanul, pentru că veți exclama la final: „Meraviglioso!”

Cu greu ne-am lăsat duși de la familia Massa, dar trebuia să intrăm cât mai repede la Muzeele Vaticanului. După o oră de stat la coadă, am intrat și noi, împreună cu *Padre Lino*, care ne-a fost un ghid excepțional. Trebuie să știți că, aici, dacă ești ziarist, nu poți intra cu legitimația de presă decât dacă ai o acreditare specială a Vaticanului.

Musei Vaticani sunt mult mai complexe decât mă așteptam (în 2022 a primit 5 mil. de vizitatori), ceva asemănător Muzeului Luvru (7,7 mil. de vizitatori în 2022). Sunt, de fapt, zece muzee într-unul singur, cu săli imense, ce cuprind picturi și sculpturi din toate timpurile (figuri de tarabostes daci și busturi ale imperatorului Traian), impresionante colecții de armuri, mozaicuri, tapiserii, hărți, vase grecești, egiptologie, obiecte de artă africană, 22 de săli dedicate civilizației etrusce, 18 săli ale Pinacotecii Vaticanului, unde sunt expuse picturi celebre ale lui Leonardo da Vinci, Tiziano, Caravaggio, Perugino, Rafael etc. Am admirat celebra frescă *Școala din Atena* pictată de Rafael, iar într-o mică curte interioară am descoperit celebrul grup statuar *Laocoon și fiii săi*, împreună cu alte antichități.

Biletul de 20 euro îți asigură și accesul la **Capela Sixtină**, la cele patru săli ale lui Raffaello, la apartamentul Borgia și la alte încăperi celebre.

Dopo aver visitato la **Basilica di San Pietro** abbiamo incontrato Padre Lino (Cătălin Linu Dragu Popian), parroco dottore cattolico e scrittore, «fugito» dalla Romania comunista nel 1975, originario di Costeștii Vâlcii, nipote del drammaturgo, regista e attore Constantin C. Popian. Padre Lino, padrone di casa straordinario ed esperto in ciò che riguarda la storia e la cultura di Roma, ci ha invitati a pranzare da alcuni suoi amici, i fratelli Maria e Giulio Massa, proprietari del **Ristorante ai Musei**, a pochi passi dai Musei Vaticani, su Via Santamaura 5/5A. Si tratta di un ristorante a conduzione familiare con tradizione (da tre generazioni), esistente già nel 1920.

Persone ospitali e sempre con la battuta pronta, Maria e Giulio ci hanno offerto pietanze raffinate di ogni tipo e preparate nella migliore tradizione romana (salumi, pizza romana, pollo con peperoni, salsicce, carciofi alla romana, spaghetti alla carbonara e amatriciana), servite direttamente dalla padella o dalla pentola e spruzzate da vino rosso, ricavato da

grappoli maturati sotto il sole cocente della Toscana. Alla fine, abbiamo assaggiato un tiramisù preparato dalla signora Maria e bevuto limoncello. Sempre qui abbiamo mangiato le arance più buone del mondo! Non perdetevi questa *osteria familiare alla romana*, prima o dopo aver visitato il Vaticano, perché alla fine non potrete che esclamare: «Meraviglioso!».

È stato difficile separarsi dalla famiglia Massa, ma dovevamo entrare il prima possibile ai Musei Vaticani. Dopo un'ora in coda, siamo riusciti a entrare anche noi, insieme a Padre Lino, che è stato una guida eccezionale. Dovete sapere che qui, anche se sei giornalista, puoi entrare con la tessera stampa solo se disponi di un accreditamento speciale del Vaticano.

de
Florin Epure

traduzione
Clara Mitola

foto
arhiva autorului ·
archivio dell'autore

parte a doua
seconda parte

Facerea lui Adam

Creazione di Adamo

OCTOMBRIE-DECEMBRIE

După ce am trecut, epuizați de atâta mers, prin „Sala Tapiseriilor” și „Galeria hărților”, brusc ne-am trezit în Capela Sixtină unde supraveghetorii nu te lăsau să vorbești, să faci fotografii, să vorbești la telefon sau să staționezi pe marginile încăperii care părea atât de subțiată de numărul mare de vizitatori.

Tavanul Sixtin cu minunatele fresce ale lui Michelangelo, comandate de Papa Julius al II-lea în 1508, și finalizate patru ani mai târziu, înfățișează *Judecata de Apoi* (Michelangelo s-a pictat pe pielea Sfântului Bartolomeu!), cele nouă cadre ale *Genezei*, cu spectaculoasa *Creare a lui Adam*, pe care poți să o admiri sucindu-ți gâtul pe spate, profeții și sibilele, pe partea mediană. Trebuie să menționez că restul frescelor care împodobesc celebra capelă și care par că sunt tridimensionale, au fost realizate de alți mari artiști, precum Perugino, Botticelli, Ghirlandaio, Rosselli, Signorelli, alături de ucenicii lor: Pinturicchio, Pietro di Cosimo și Bartolomeo della Gatta. Am reușit să vedem Musei Vaticani în patru ore, deși ar fi trebuit să stăm o zi întreagă, iar *smartwatch*-ul îmi indica, la ieșire, 20.000 de pași parcurși.

În prima zi a *Idelor lui Marte* am sărbătorit Noul An Roman într-un loc cum nu se poate mai nimerit: **Colosseum**, cea mai impresionantă clădire-ruină a Imperiului Roman și cel mai vechi amfiteatru pe care îl poți vedea în Italia. Un loc al luptelor și spectacolelor cu gladiatori, **Amfiteatrul Flavian** (cum mai este numit) a fost început de Vespasian (da, cel cu declarația: „*Pecunia non olet!*” adică „Banii n-au miros!”) în anul 70 d. Hr. și finalizat de fiul său, Titus, zece ani mai târziu.

Unele studii se străduiesc să ne prezinte o cifră a victimelor pe care le-a strâns acest loc al pierzaniei, dar și al desfătării cetățenilor Romei: 300.000 de oameni și peste 1 milion de animale. Se mai spune că, în Colosseum, puteau să intre între 50.000 și 80.000 de spectatori. Dacă nu treci pe fugă și închizi ochii,

I **Musei Vaticani** sono molto più complessi di quanto mi aspettassi (nel 2022 hanno ricevuto 5 milioni di visitatori), piuttosto simili al Museo del Louvre (7.7 milioni di visitatori nel 2022). Sono di fatto dieci musei in uno, con sale immense che contengono dipinti e sculture di tutti i tempi (figure di tarabostes daci e busti dell'imperatore Traiano), impressionanti collezioni di armature, mosaici, arazzi, libri, vasi greci, egittologia, artefatti africani, 22 sale dedicate alla civiltà etrusca, 18 sale della Pinacoteca vaticana, dove sono esposti celebri dipinti di Leonardo da Vinci, Tiziano, Caravaggio, Perugino, Raffaello ecc. Abbiamo ammirato il celebre affresco *Scuola di Atene* di Raffaello e, in un piccolo cortile interno, abbiamo scoperto il famoso *Gruppo del Laocoonte*, insieme ad altri pezzi antichi.

Il biglietto costa 20 euro e ti garantisce anche l'accesso alla **Cappella Sistina**, alle quattro Stanze di Raffaello, all'appartamento Borgia e alle altre camere famose. Dopo aver attraversato, già esausti dopo tutto quel camminare, la «Sala degli Arazzi» e la «Galleria delle Carte Geografiche», ci siamo ritrovati all'improvviso nella Cappella Sistina, dove la vigilanza non ti lasciava parlare, fare foto, rispondere al telefono o stazionare ai margini della stanza, che sembrava rimpicciolita dal gran numero di visitatori.

Il Soffitto Sistino con i meravigliosi affreschi di Michelangelo, commissionatigli da Papa Giulio II nel 1508, e conclusi quattro anni dopo, mostrano il *Giudizio Universale* (Michelangelo si è raffigurato nei panni di San Bartolomeo!), i nove quadri della *Genesi*, con la spettacolare *Creazione di Adamo*, che puoi ammirare torcendoti il collo all'indietro, i profeti e le sibille nella parte centrale. È necessario menzionare come i restanti affreschi che decorano la celebre cappella, e che sembrano tridimensionali, siano stati realizzati da altri grandi artisti come Perugino, Botticelli, Ghirlandaio, Rosselli, Signorelli, insieme ai loro apprendisti: Pinturicchio, Pietro di Cosimo e Bartolomeo della Gatta. Siamo riusciti a vedere i Musei Vaticani in quattro ore, sebbene sarebbe stato necessario passarci un'intera giornata, mentre lo *smartwatch* mi indicava, all'uscita, i 20.000 passi percorsi.

Il primo giorno delle *Idi di Marzo* abbiamo festeggiato il Capodanno Romano in un luogo che non poteva essere più appropriato: il **Colosseo**, la più strabiliante struttura-rovina dell'Impero Romano e l'anfiteatro più antico che è possibile ammirare in Italia. Luogo di lotte e di spettacoli con gladiatori, l'**Anfiteatro Flavio** (com'è anche chiamato) è stato costruito da Vespasiano (sì, colui che ha dichiarato «*Pecunia non olet!*» vale a dire «I soldi non hanno odore!») nel 70 d.C. e portato a termine da suo figlio, Tito, dieci anni più tardi.

Alcuni studi si sforzano di individuare una cifra delle vittime raccolte in questo luogo di morte violenta, ma anche di divertimento dei cittadini di Roma: 300.000 persone e oltre 1 milione di animali. Si dice anche che il Colosseo potesse accogliere tra i 50.000

La Colosseum

Al Colosseo

parcă auzi freacă și ovațiile publicului, zgomotul săbiilor care se lovesc neconținut, scrâșnetul roților grăbite ale carelor de luptă, gemetele celor învinși și răgetele leilor, leoparzilor sau crocodililor.

În clipa în care am ajuns în amfiteatru o luptă tocmai se dădea... între soarele timid și o ploaie mărunță, cernută parcă de o sită imensă a norilor. O rază rebelă și-a făcut loc printre nori ca să-mi indice, parcă, inscripția cu litere latine de pe un bloc mare de piatră care amintea că un prefect al orașului, din secolul al V-lea d.Hr., pe nume Decius Marius Venantius Basilius, a finanțat, din fonduri proprii, restaurarea edificiului în urma pagubelor produse de un cutremur.

Se mai poate vedea și astăzi că acest edificiu a fost zidit foarte solid, bazat pe o structură principală și fațadă din travertin, cu pereții secundari din tuf vulcanic și bolțile cu arcade din beton.

În veacul al VII-lea d.Hr., cunoscutul călugăr cărturar Beda Venerabilul a riscat un mesaj profetic: „*Quamdiu stabit Colyseus stabit et Roma; cum cadet Colyseus cadet et Roma; cum cadet Roma cadet et mundus*” (Atât timp cât Colosseumul stă în picioare, Roma va viețui; când Colosseumul va cădea, Roma va cădea; și când Roma va cădea, lumea se va sfârși).

Încărcat cu energie pozitivă, în urma întâlnirii cu impresionantul Amfiteatru Flavian, am mai trecut o dată pe lângă **Arcurile lui Constantin cel Mare și al lui Titus**. Pini-umbrelă care împodobesc orașul presărat de vestigii romane creează un spectacol vizual unic.

Coda imensă ce se formase la intrarea în **Forul roman** și aflarea veștii că **Muzeul Palatin** este închis temporar mi-au mai redus din elan. Urc pe o mică alee paralelă, la capătul căreia se profila o modestă bazilică: **San Bonaventura al Palatino**, din veacul al XVII-lea, datorată cardinalului Francesco Barberini la cererea lui Bonaventura da Barcellona, care a făcut din mănăstirea alăturată centrul principal al „Reformei franciscane” a acestuia.

De la stația *Colosseo*, am luat un autobuz până la malul Tibrului, de unde am zărit podul ce se întindea peste râul care șerpuia liniștit, pentru a ajunge la un loc absolut romantic: **Castelul Sant’Angelo**, mausoleul transformat în fortăreață militară și apoi papală.

Zidirea castelului a început în ultima parte a domniei împăratului Hadrian, sub conducerea arhitectului Demetrianus, și a fost încheiată în anul 139, în timpul lui Antoninus Pius, iar edificiul a fost cunoscut în antichitate ca **Mausoleul lui Hadrian**. Urna funerară cu cenușa lui Hadrian a fost depusă aici în anul 139. Tot în castel au mai fost înhumați împărăteasa Vibia Sabina, soția lui, fiul său adoptiv, Lucius Aelius Verus, împăratul Antoninus Pius și soția lui, Faustina, Marc Aureliu, Septimius Severus și împăratul Caracalla.

Denumirea de astăzi – Castelul Sant’Angelo – a primit-o în anul 590, când Roma a fost afectată de epidemia de ciumă. Tradiția spune că Papa Grigore

e gli 80.000 spettatori. Se non vai di fretta e chiudi gli occhi, hai la sensazione di poter sentire il fremito e le ovazioni del pubblico, il rumore delle spade che si colpiscono incessantemente, lo scricchiolio delle ruote frettolose dei carri da guerra, i gemiti degli sconfitti e i ruggiti dei leoni, dei leopardi o dei cocodrilli.

Una battaglia è iniziata proprio nel momento in cui siamo entrati nell’anfiteatro... tra un timido sole e una pioggia leggera, che sembrava venire giù da un immenso setaccio nascosto tra le nuvole. Un raggio di sole ribelle si è fatto spazio tra le nuvole, come se volesse indicarmi la scritta in latino incisa su un grande blocco di pietra, a ricordare un prefetto della città, del V secolo d.C., chiamato Decius Marius Venantius Basilius, che ha finanziato con fondi propri il restauro della costruzione, per risanare i danni provocati da un terremoto.

È ancora possibile osservare quanto robusta sia questa costruzione, basata su una struttura principale e una facciata di travertino, con pareti secondarie in tufo vulcanico e volte con arcate di cemento.

Nel VII secolo d.C., il noto monaco erudito Beda il Venerabile ha azzardato un messaggio profetico: «*Quamdiu stabit Colyseus stabit et Roma; cum cadet Colyseus cadet et Roma; cum cadet Roma cadet et mundus*» (Finché esisterà il Colosseo, esisterà anche Roma; quando cadrà il Colosseo, cadrà anche Roma; quando cadrà Roma, cadrà anche il mondo).

Ricaricato di energia positiva, dopo l’incredibile incontro con l’Anfiteatro Flavio, sono passato ancora una volta accanto agli **Archi di Costantino e di Tito**. I pini a ombrello che decorano la città costellata di vestigia romane creano uno spettacolo visuale unico.

La coda immensa che si era formata all’ingresso del **Foro Romano** e la notizia che il **Museo Palatino** fosse temporaneamente chiuso, hanno diminuito il mio entusiasmo. Ho imboccato una stradina laterale in salita, in cima alla quale si appariva una modesta basilica: **San Bonaventura in Palatino**, risalente al XVII secolo e voluta dal cardinale Francesco Barberini su richiesta di Bonaventura da Barcellona, che ha reso l’adiacente monastero il centro principale della sua «Riforma francescana».

Dalla stazione Colosseo abbiamo preso un autobus fino alle rive del Tevere, da dove abbiamo visto il ponte che si allunga sopra il fiume che scorre placido, e che raggiunge un luogo di assoluto romanticismo: **Castel Sant’Angelo**, il mausoleo trasformato in fortezza militare e poi papale.

L’edificazione del castello è iniziata nell’ultima fase dell’impero di Adriano, sotto la direzione dell’architetto Demetriano, e si è conclusa nell’anno 139, sotto l’impero di Antonino Pio, e l’edificio in epoca antica era conosciuto come il **Mausoleo di Adriano**. L’urna funebre con le ceneri di Adriano è stata deposta qui nell’anno 139. Sempre nel castello sono stati inumati l’imperatrice Vibia Sabina, sua moglie, suo figlio adottivo, Lucio Elio Vero, l’imperatore Antonino Pio e sua moglie Faustina, Marco Aurelio, Settimo Severo e l’imperatore Caracalla.

cel Mare a avut un vis în care i-a apărut Arhanghelul Mihail, deasupra edificiului, ordonând, printr-un gest simbolic de introducere a sabiei în teacă, sfârșitul epidemiei. Pentru a marca acest moment, la anul 1536, a fost amplasată o statuie a arhanghelului pe cel mai înalt meterez al castelului. În anul 1753 avea să fie înlocuită cu una de bronz.

Demn de amintit este că edificiul are un tunel – **Passetto di Borgo** –, lung de 800 de metri, care face legătura cu Vaticanul. Papa Nicolae al III-lea a făcut acest coridor secret în anul 1277, care s-a dovedit foarte eficient pentru unii dintre papii nevoiți să fugă de la Vatican de teama invadatorilor. Însuși papa Pius al VII-lea și-a găsit salvarea prin acest tunel, în anul 1808, din fața trupelor lui Napoleon Bonaparte.

Papalitatea a folosit acest castel ca închisoare, filosoful Giordano Bruno fiind întemnițat aici timp de șase ani, după care a fost ars pe rug în ziua de 17 februarie 1600, în **Piazza Campo dei Fiori** din Roma.

La Castelul Sant'Angelo a fost închis, în anul 1789, și contele Alessandro di Cagliostro, reputat ocultist și alchimist. Curând după aceea, a fost condamnat la moarte sub acuzația de a fi mason. Totuși,

Il nome odierno – Castel Sant'Angelo – l'ha ricevuto nell'anno 590, quando a Roma ci fu un'epidemia di peste. La tradizione racconta che Papa Gregorio Magno avesse sognato l'apparizione dell'Arcangelo Michele in cima all'edificio, ordinando la fine dell'epidemia attraverso il gesto simbolico di riporre la sua spada nel fodero. Per ricordare questo momento, nel 1536, una statua dell'arcangelo è stata posizionata sul bastione più alto del castello. Nell'anno 1753 sarebbe stata sostituita da una statua di bronzo.

È da ricordare come l'edificio sia dotato di un tunnel – Passetto di Borgo – lungo 800 metri, che lo lega al Vaticano. Papa Nicola III ha voluto questo corridoio segreto nel 1277, passaggio dimostratosi molto efficiente per alcuni papi costretti ad abbandonare il Vaticano, in fuga dagli invasori. Lo stesso Papa Pio VII è riuscito a salvarsi grazie a questo tunnel nel 1808, di fronte alle truppe di Napoleone Bonaparte.

Il papato ha utilizzato questo castello come prigione, vi fu incarcerato per sette anni il filosofo Giordano Bruno, per essere poi bruciato sul rogo il 17 febbraio del 1600, in Piazza Campo dei Fiori a Roma.

A Castel Sant'Angelo, nel 1789, fu rinchiuso il conte Alessandro di Cagliostro, reputato occultista e alchimista. Poco dopo è stato condannato a morte

Castelul Sant'Angelo

Castel Sant'Angelo

Papa i-a schimbat sentința la închisoare pe viață în Castelul Sant'Angelo. După ce a încercat să evadeze, a fost mutat în Cetatea San Leo, unde a murit la scurt timp.

Am poposit mai mult la castel, atras de logiile generoase, vederea panoramică și atmosfera de burg medieval. După ce am vizitat cele patru niveluri, am ajuns pe acoperișul scăldat de soare, unde m-am bucurat de o priveliște încântătoare asupra Tibului, a Vaticanului, a... Romei. Aici, pescărușii prietenoși îți ciugulesc docil mâncare din palmă. Odată cu ivirea soarelui au apărut și centurionii romani pe podul de la castel, dispuși la o ședință foto, contra unei sume nu tocmai modice.

con l'accusa di massoneria. Ad ogni modo, il Papa ha commutato la sua sentenza in un ergastolo da scontare a Castel Sant'Angelo. Dopo aver tentato l'evasione, il conte fu trasferito nella Fortezza di San Leo, dove morì poco tempo dopo.

Ho passato molto tempo nel castello, attratto dalle sue generose logge, dai panorami e dall'atmosfera da borgo medievale. Dopo aver visitato i suoi quattro piani, ho raggiunto il tetto inondato di sole, dove mi sono goduto l'incantevole panorama che si apriva sul Tevere, sul Vaticano, su... Roma. Qui, gabbiani amichevoli beccano docilmente il cibo dal tuo palmo. Insieme al sole, sono apparsi anche i centurioni romani sul ponte del castello, disposti a farsi fotografare a prezzi non troppo modici.

Asemănări și diferențe între tradițiile de **Crăciun** din România și Italia

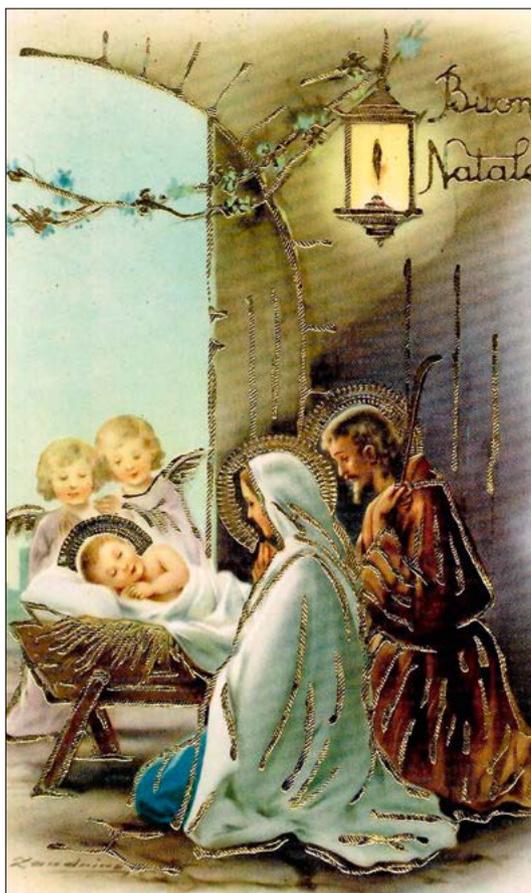
Crăciunul este una dintre cele mai îndrăgite sărbători, atât în România, cât și în Italia, un prilej de bucurie, reunire familială și celebrarea tradițiilor. În ambele țări, sărbătoarea este profund influențată de rădăcinile religioase creștine și păstrează elemente tradiționale care s-au transmis din generație în generație. Deși fiecare țară are particularitățile sale, există multe asemănări între felul în care românii și italienii își petrec sărbătorile de iarnă.

Atât în România, cât și în Italia, Crăciunul are o semnificație profund religioasă, celebrând nașterea lui Iisus Hristos. Participarea la slujbele religioase este un element comun în ambele culturi. În România, credincioșii merg la biserică în Ajunul Crăciunului sau în ziua de Crăciun pentru a asista la Liturghia specială, la fel cum italienii se adună la *Messa di Mezzanotte* – slujba de la miezul nopții, care este unul dintre momentele centrale ale sărbătorii.

O altă asemănare între cele două culturi este accentul pus pe familie și ospitalitate. Atât în România, cât și în Italia, Crăciunul este o sărbătoare de familie, în care rudele se reunesc în jurul mesei. Gătitul și preparatele tradiționale ocupă un loc central în festivități, iar mesele festive sunt un prilej de împărtășire a bunătăților. În ambele țări, oamenii își primesc oaspeții cu brațele deschise și încearcă să creeze o atmosferă caldă, primitoare, plină de bunăvoință și bucurie, iar pregătirea meselor festive de Crăciun este o adevărată artă, gospodinele dedicându-le mult timp. În România, masa de Crăciun include preparate tradiționale, precum sarmalele, cârnații, piftia și cozonacul. Deși în Italia meniul poate varia de la o regiune la alta, masa festivă este de asemenea o adevărată desfătare gastronomică: pește, carne, paste și deserturi tradiționale precum *panettone* sau *pandoro*. În ambele țări, mâncarea este văzută nu doar ca o formă de ospitalitate, ci și ca un simbol al abundenței și al bunăstării.

Il Natale è una delle festività più amate, tanto in Romania quanto anche in Italia, un'occasione di gioia, per radunare la famiglia e celebrare le tradizioni. In entrambi i paesi, è una festa profondamente influenzata dalle radici religiose cristiane e mantiene elementi tradizionali tramandati di generazione in generazione. Sebbene ogni paese abbia le proprie peculiarità, esistono molte somiglianze nel modo in cui i romeni e gli italiani vivono le feste invernali.

Tanto in Romania, quanto in Italia, il Natale ha un senso profondamente religioso, che celebra la nascita di Gesù Cristo. Partecipare alle funzioni religiose è un elemento comune a entrambe

de
Cristian
Giancola

traduzione
Clara
Mitola

Obiceiul de a face cadouri este prezent atât în România, cât și în Italia. În ambele țări, copiii așteaptă cu nerăbdare venirea lui Moș Crăciun (în România) sau a lui *Babbo Natale* (în Italia), care le aduce daruri în noaptea de Ajun sau în dimineața Crăciunului. Cu toate că rolul principal îl au copiii, tradiția darurilor este valabilă pentru toate vârstele. Familiile își fac reciproc cadouri simbolice, dar care poartă o valoare emoțională importantă, întărind legăturile dintre cei dragi.

Spiritul sărbătorii se reflectă și în decorațiunile de Crăciun, care sunt comune în ambele culturi. Pomul de Crăciun este un simbol central al sărbătorii, atât în România, cât și în Italia. În ambele țări, casele sunt împodobite cu luminițe, globuri, beteală și alte ornamente festive. Cu toate că a început să fie preluat și în România, mai ales în mediile catolice, tradiția *presepe*-lui rămâne totuși una profund legată de Italia, acolo unde i se acordă o importanță majoră în perioada sărbătorilor de iarnă. Scenele și statuetele create din lemn, carton, hârtie și alte materiale care descriu nașterea lui Iisus sunt uneori foarte complexe, iar unii artizani de *presepe* muncesc tot anul pentru aceste mici opere de artă.

Deși există numeroase asemănări între felul în care Crăciunul este sărbătorit în România și Italia, fiecare cultură are particularitățile sale unice, care aduc o savoare diferită acestei perioade festive. Una dintre principalele diferențe este legată de data începerii festivităților. În România, perioada sărbătorilor începe oficial pe 6 decembrie, odată cu ziua Sfântului Nicolae, când copiii primesc cadouri în ghetuțe. În Italia, deși există o tradiție similară în unele regiuni, Crăciunul începe să fie celebrat mai intens în jurul datei de 8 decembrie, de sărbătoarea Imaculatei Concepții, când multe familii împodobesc bradul și pregătesc decorațiunile.

Și, deși am văzut că mesele festive sunt importante în ambele culturi, meniurile tradiționale diferă. În România, carnea de porc este ingredientul principal în multe preparate tradiționale, cum ar fi sarmalele și cârnații, iar ca desert cozonacii sunt alegerea. În schimb, în Italia există diferite meniuri care variază de la nord la sud. În sud, se servesc adesea preparate

le culture. În România, i credenti vanno a messa alla Vigilia di Natale o il Giorno di Natale per assistere alla Liturgia speciale, così come gli italiani si radunano alla Messa di Mezzanotte, che è anche uno dei momenti principali della festività.

Un'altra somiglianza tra le due culture è l'accento posto sulla famiglia e sull'ospitalità. Sia in Romania che in Italia, il Natale è una festa di famiglia in cui i parenti si riuniscono intorno alla tavola. La cucina e le pietanze tradizionali sono al centro della festività e le tavolate imbandite a festa sono un'occasione per condividere prelibatezze. In entrambi i paesi, la gente riceve ospiti a braccia aperte e cerca di creare un'atmosfera calda, accogliente, piena di benevolenza e allegria, e la preparazione della tavola di Natale è una vera arte cui le padrone di case dedicano molto tempo. In Romania, il pranzo di Natale comprende piatti tradizionali come sarmale, salsicce, carne in gelatina e cozonac. Sebbene in Italia il menù possa cambiare da regione a regione, la tavola festiva è ugualmente una vera delizia gastronomica: pesce, carne, pasta e dolci tradizionali come il panettone o il pandoro. In entrambi i paesi, il cibo è visto non solo come una forma di ospitalità ma anche come simbolo di abbondanza e benessere.

L'abitudine di fare regali è presente sia in Romania che in Italia. In entrambi i paesi, i bambini aspettano con impazienza l'arrivo di *Moș Crăciun* (in România) o di *Babbo Natale* (in Italia), che porta loro doni la notte della Vigilia o la mattina di Natale. Anche se il ruolo principale spetta ai bambini, la tradizione dei regali è valida

Somiglianze e differenze tra le tradizioni del **Natale** in Romania e in Italia

pe bază de pește, precum *baccalà alla lucana* (cod sărat cu legume), în vreme ce în nord predomină felurile mai consistente, cum ar fi *cappone ripieno* (curcan umplut). Cu toate că *pandoro* și *panettone* sunt nelipsite în toată țara, avem și alte dulciuri specifice de Crăciun, în funcție de zonă, cum ar fi *cartellate* (prăjituri crocante cu miere) în Puglia. Aceste tradiții culinare unice definesc spiritul festiv în fiecare regiune.

O altă diferență semnificativă este dată de amploarea cântecelor de Crăciun și a uzanțelor ce se învârt în jurul acestora. Cu toate că există cântece cu tematica nașterii lui Iisus și în cultura populară italiană, obiceiul colindelor și al colindatului nu există în Italia. În România, tradiția colindatului este foarte bine păstrată, grupuri de copii și adulți mergând din casă în casă pentru a cânta colinde care vestesc Nașterea Mântuitorului, repertoriul fiind unul foarte bogat și divers, iar scopul, acela de a aduce bucurie și căldură în sufletele celor colindați. În schimb, în Italia, „canti di Natale” sunt interpretate mai degrabă în cadrul slujbelor religioase sau în cadrul familiei, repertoriul fiind mai redus și diferențiat în funcție de zonă.

În folclorul italian al sărbătorilor de iarnă, *Befana* îi vizitează pe toți copiii din Italia în ajunul Bobotezei (noaptea de 5 spre 6 ianuarie), pentru a le umple șosetele cu dulciuri, bomboane, fructe uscate și jucării, dacă s-au purtat bine. În schimb, cei care nu au fost cuminți găsesc șosetele

per tutte le età. Le famiglie si scambiano regali simbolici, ma dal grande valore sentimentale, rafforzando i legami parentali.

Lo spirito della festa si riflette anche nelle decorazioni di Natale, comuni a entrambi i paesi. L'albero di Natale è un simbolo centrale della festa, in Romania come anche in Italia. In entrambi i paesi sono addobbati con luci, globi, lunghi fili argentati e altri ornamenti festivi. Sebbene cominci ad apparire anche in Romania, soprattutto tra i cattolici, la tradizione del presepe rimane ad ogni modo profondamente legata all'Italia, dove ha una grandissima importanza durante le feste natalizie. I fondali e le statuette creati in legno, cartone, carta e altri materiali, che descrivono la nascita di Gesù, possono essere molto complessi e alcuni artigiani del presepe lavorano tutto l'anno per creare queste piccole opere d'arte.

Sebbene esistano numerose somiglianze nel modo in cui il Natale è festeggiato in Romania e in Italia, ogni cultura ha le proprie particolarità uniche, che danno un sapore specifico a questo periodo di feste. Una delle principali differenze è legata alla data d'inizio delle celebrazioni. In Romania, inizia ufficialmente il 6 dicembre, nel giorno di San Nicola, quando i bambini trovano dei regali nei loro scarponcini. In Italia, anche se esiste una tradizione simile in alcune regioni, il Natale inizia ad essere celebrato con più intensità intorno alla data dell'8 dicembre, quando si festeggia l'Immacolata Concezione, giorno in cui molte famiglie addobbano l'albero e preparano le decorazioni.

E, anche se abbiamo visto che la tavola festiva è importante in entrambe le culture, i menù tradizionali sono diversi. In Romania, la carne di maiale è l'ingrediente principale in molti piatti tradizionali, come le *sarmale* o le salsicce, e come dessert la scelta ricade sul *cozonac*. In Italia invece esistono diversi menù che variano da nord a sud. A sud, sono spesso servite pietanze a base di pesce, come il baccalà alla lucana, mentre a nord, predominano ricette più consistenti, come il cappone ripieno. Nonostante pandoro e panettone siano immancabili in tutto il paese, abbiamo anche altri dolci tipicamente natalizi, in base alla zona, come le cartellate in Puglia. Queste

umplute cu cărbune. În multe părți mai sărace ale Italiei, în loc de cărbune, era pus un băț într-o șosetă. Fiind o bună gospodină, se spune că, înainte de a pleca, Befana va mătura podeaua. Pentru unii, acest „a mătura” simbolizează alungarea problemelor din anul trecut. Familia copilului îi lasă, de obicei, Befanei un pahar de vin și o farfurie cu câteva gustări, adesea preparate locale. Befana este înfățișată ca o femeie în vârstă, care zboară pe o mătură, purtând un șal negru și acoperită de funingine, deoarece intră în casele copiilor pe horn. În schimb, o tradiție similară în România este cea a lui Moș Nicolae, dar care este celebrată cu o lună mai devreme, când această figură tradițională de sărbători, cunoscută pentru generozitatea sa față de copii, lasă, în noaptea de 5 spre 6 decembrie, cadouri în ghetuțele copiilor care au fost cuminiți, cum ar fi dulciuri, fructe sau mici jucării. În schimb, cei neascultători primesc de la Moș Nicolae simbolic o nuielușă. Legenda sa este inspirată de Sfântul Nicolae, un episcop cunoscut pentru faptele sale de bunătate și pentru ajutorul oferit celor nevoiași.

Așadar, ne putem da seama din aceste rânduri cât de similare sunt culturile celor două țări, Italia și România. Deși există mici variații, per ansamblu, spiritul, atmosfera și celebrarea Crăciunului sunt foarte asemănătoare. Nu e de mirare că italienii și românii se simt ca acasă în oricare dintre cele două țări.

tradiții culinare unice definesc lo spirito festivo in ciascuna regione.

Un'altra differenza significativa è legata all'importanza dei canti natalizi e alle usanze che li riguardano. Sebbene esistano canti sulla nascita di Gesù anche nella cultura popolare italiana, la tradizione delle *colinde* e di cantarle girovagando, in Italia, non esiste. In Romania, si tratta di una tradizione conservata benissimo, in cui bambini e adulti vanno di casa in casa a cantare *colinde* che annunciano la Nascita del Salvatore, attingendo a un repertorio ricchissimo e variegato il cui scopo è quello di portare gioia e calore nei cuori di chi le ascolta. In Italia, invece, i Canti di Natale sono intonati più che altro durante le funzioni religiose o in contesti familiari, con un repertorio più esiguo e che cambia in base alla zona.

Nel folclore italiano delle feste invernali, la Befana visita tutti i bambini d'Italia alla vigilia della Teofania (la notte tra il 5 e il 6 gennaio) e riempie le loro calze di dolci, frutta secca e giocattoli, se si sono comportati bene. Invece, quelli che si sono comportati male, trovano le calze piene di carbone. Nelle zone più povere d'Italia, al posto del carbone, c'era un bastone nella calza. Da brava donna di casa, si dice che la Befana, prima di andare via, spazzi il pavimento. Per alcuni, questo «spazzare» simboleggia allontanare i problemi dell'anno passato. La famiglia del bambino, di solito, lascia alla Befana un bicchiere di vino e un piatto con qualche spuntino, spesso tipico della zona. La Befana è rappresentata come una donna anziana che vola su una scopa, indossando uno scialle nero sporto di fuliggine, visto che entra nelle case dei bambini attraverso la canna fumaria. Invece, in Romania, una tradizione simile è quella di San Nicola, ma che viene celebrata un mese prima, quando questa figura tradizionale delle feste, conosciuta per la sua generosità verso i bambini, lascia, nella notte tra il 5 e il 6 dicembre, dei regali negli stivaletti dei bambini che sono stati obbedienti, come dolci, frutta e giocattoli. Quelli disobbedienti invece ricevono simbolicamente una piccola verga. La sua leggenda è ispirata a San Nicola, un vescovo famoso per le sue buone azioni e per l'aiuto offerto ai bisognosi.

Così, attraverso queste righe, possiamo renderci conto di quanto somiglianti siano le culture dei due paesi, Italia e Romania. Sebbene esistano piccole variazioni, in generale, lo spirito, l'atmosfera e la celebrazione del Natale sono profondamente simili. Non c'è da stupirsi che gli italiani e i romeni si sentano a casa in entrambi i paesi.

La città fantasma di Craco nella terra dei boschi, dei lupi e della luce

Il tumulto della storia e delle forze della natura, capace di creare e distruggere con incredibile violenza, può restituire alla modernità autentici gioielli architettonici, insediamenti che hanno lussureggiato nell'antichità e che oggi restano unici, talvolta pur nella loro desolazione. E nella geografia delle regioni italiane, tra le altre, questo è certamente anche il caso della Basilicata e di alcune sue località.

Incastrata tra le montagne dell'Appennino Lucano e il mare (Tirreno e Ionio), nel sud della Penisola, la Basilicata può offrire agli occhi dei visitatori paesaggi selvaggi e mozzafiato, tra mare e montagna, oltre al famosissimo insediamento dei Sassi di Matera, unico al mondo, e a una storia moderna che la vede patria del brigantaggio italiano del XIX secolo e della dissidenza borbonica, refrattaria alla nuova Italia riunita nel 1861. Ma non è tutto.

A soli 50 chilometri da Matera, a circa 400 metri sul livello del mare, a troneggiare su praterie e su una delle più grandi e spettacolari distese di calanchi (solchi profondi nati dall'erosione del terreno) d'Italia, c'è l'antica cittadina di Craco, conosciuta oggi come città fantasma. Come molte altre regioni del meridione d'Italia, la Basilicata è appartenuta alla Magna Grecia a partire dall'VIII secolo a.C., attestata con il nome di Lucania (la cui possibile origine filologica, *leucos*, *lucos* o *lycos* la descrive come una terra di «luce», di «boschi

Tumultul istoriei și al forțelor naturii, capabil să creeze și să distrugă cu o violență incredibilă, poate restitui modernității bijuterii arhitecturale autentice, așezări înfloritoare în antichitate și care astăzi rămân unice, uneori în ciuda ruinei

lor. Iar în geografia regiunilor italiene, printre altele, acesta este cu siguranță și cazul Basilicatei și al unora dintre localitățile sale.

Prinsă între munții Apeninilor Lucani și mare (Tireniană și Ionică), în sudul Peninsulei, Basilicata poate oferi privirii vizitatorilor peisaje sălbatice care taie răsufarea, situate între mare

Foto: wikipedia.org / Lutz Martens

sacri» e di «lupi»), e anche Craco è stata fondata nello stesso periodo da coloni greci stanziati nella pianura sottostante, prima di passare sotto il dominio bizantino nel X secolo e diventare successivamente, soprattutto durante il regno di Federico II, punto di osservazione e difesa di grande importanza strategica. Nel 1276 è addirittura una sede universitaria. Eppure, a dispetto del suo grande passato, la sorte di Craco sarà profondamente segnata, prima dalle incursioni dei briganti che la flagelleranno a più riprese (tra il 1807 e il 1861) e poi, irreparabilmente, da quello che il geologo Giuseppe Locorotondo ha definito un «tragico geodestino», che inizia in epoca più recente, a metà del secolo scorso.

Lo spopolamento di Craco comincia nel 1963, quando una serie di frane distrugge numerose case e buona parte degli abitanti è costretta a lasciare la città, anche se il pericolo di altri smottamenti non convince l'intera popolazione a fare lo stesso. Un notevole deterrente in questo senso è la violenta alluvione del 1972 che indebolisce ulteriormente la città, cui si aggiunge nel 1980, come un colpo di grazia, il terribile terremoto dell'Irpinia (con le sue quasi 3000 vittime nel sud d'Italia). Così, nel 1985 Craco era completamente disabitata e da quel momento in poi, a popolare la località sono rimaste dicerie e leggende che nutrono l'immaginario popolare e oggi anche quello dei turisti, soprattutto perché, con una guida adeguata e un caschetto in testa, Craco può essere visitata. La città fantasma, infatti, a dispetto di tanta distruzione, rimane un gioiello architettonico e paesaggistico, entrato sotto la tutela del World Monuments Fund, come

și munți, dincolo de foarte faimoasa Matera cu locuințele sale săpate în munte, un loc unic în lume, și de istoria modernă care vede Basilicata ca patrie a brigandajului italian din secolul al XIX-lea și a disidenței Bourbon, refractară la noua Italie, reunită în 1861. Dar asta nu este tot.

La doar 50 de kilometri de Matera, la aproximativ 400 de metri deasupra nivelului mării, tronând peste prerii și peste una dintre cele mai mari și spectaculoase întinderi de rigole (brazde adânci create de eroziunea solului) din Italia, se află orașul antic Craco, cunoscut astăzi ca un oraș fantomă. Ca multe alte zone din sudul Italiei, Basilicata a aparținut regiunii Magna Grecia începând cu secolul al VIII-lea î.Hr., fiind atestată cu numele de Lucania (a cărei posibilă origine filologică, *leucos*, *lucos* sau *lycos*, o descrie drept un țărm al „luminii”, al „pădurilor sacre” și al „lupilor”), iar Craco a fost întemeiat tot în aceeași perioadă de către coloniștii greci așezați în câmpia subiacentă, înainte de a trece sub stăpânire bizantină în secolul al X-lea și de a deveni, ulterior, mai ales în timpul domniei lui Frederic al II-lea, un punct de observație și apărare de

Orasul fantomă Craco din țara pădurilor, lupilor și luminii

foto: thewall.it

Foto: wikipedia.org

monumento da salvaguardare e capace di attirare ogni anno numerosi turisti a caccia di mete meno popolari.

Inoltre, accanto alle strade e alle abitazioni non ancora crollate (e ancora piene di oggetti e mobili che parlano di altri tempi e di altre vite), per raccontare la storia della città è stato creato un museo molto particolare all'interno dell'antico monastero di San Pietro dei Frati Minori, il Museo Emozionale di Craco (MEC). Grazie alle moderne tecnologie multimediali, i visitatori hanno la possibilità di immergersi nelle leggende, nei colori, nel passato e nelle emozioni che hanno animato da sempre la città di Craco e poterne così assaporare la vita attraverso i secoli, come un'esperienza davvero irripetibile.

mare importanță strategică. În 1276 era chiar un centru universitar. Totuși, în ciuda marelui său trecut, soarta orașului Craco va fi profund marcată, mai întâi de incursiunile briganzilor care îl vor lovi în mai multe reprize (între 1807 și 1861) și apoi, iremediabil, de ceea ce geologul Giuseppe Locorotondo a definit drept un „geodestin tragic”, care avea să înceapă în vremuri mai recente, la mijlocul secolului trecut.

Depopularea orașului Craco a început în 1963, când o serie de alunecări de teren a distrus numeroase case și o mare parte a locuitorilor a fost nevoită să părăsească orașul, chiar dacă pericolul altor alunecări de teren nu a convins întreaga populație să facă același lucru. Ulterior, un alt factor de descurajare notabil a fost inundația violentă din 1972 care slăbește și mai mult orașul, la care se adaugă, în 1980, ca lovitură de grație, teribilul cutremur din Irpinia (cu cele aproape 3000 de victime în sudul Italiei). Astfel, în 1985, Craco era complet nelocuit și, din acel moment, să populeze orașul au rămas doar zvonurile și legendele care hrănesc imaginația populară și astăzi și pe cea a turiștilor, mai ales pentru că, cu un ghid adecvat și o cască pe cap, Craco poate fi vizitat. Orașul fantomă, de fapt, în ciuda atâtor distrugerii, rămâne o bijuterie arhitecturală și peisagistică, ce a intrat sub protecția Word Monuments Found, ca monument care trebuie protejat și capabil să atragă în fiecare an numeroși turiști în căutarea unor destinații mai puțin populare.

Mai mult, pe lângă străzile și casele care încă nu s-au prăbușit (și care sunt încă pline de obiecte și mobilier ce vorbesc despre alte vremuri și despre alte vieți), pentru a spune povestea orașului, a fost creat un muzeu cu totul deosebit în interiorul străvechii mănăstiri San Pietro dei Frati Minori, Muzeul Emoțional din Craco (MEC). Datorită tehnologiilor multimedia moderne, vizitatorii au ocazia să se cufunde în legende, culorile, trecutul și emoțiile care au animat întotdeauna orașul Craco și, astfel, să-i poată savura viața de-a lungul secolelor, ca o experiență cu adevărat irepetabilă.

Foto: wikipedia.org

ITINERAR TURISTIC

pagine realizate de
• pagini realizate de
Clara Mitola

traducere
Olivia Simion

OCTOMBRIE-DECEMBRIE

Baccalà alla lucana

Dosi · Porții

4

Difficoltà · Dificultate

bassa · redusă

Preparazione · Preparare

45 min

L'ammollo · Marinare

un giorno · o zi

Ingredienti · Ingrediente

800 g di baccalà · 800 g cod
uno o due peperoni gialli, rossi o verdi · unul sau doi
ardei galbeni, roșii sau verzi
30 g d'Olio extravergine d'oliva · 30 g ulei de măsline
extravirgin
fiocchi di peperoncino q.b. · fulgi de ardei iute după
gust
prezzemolo q.b. · pătrunjel după gust

Il baccalà alla lucana è una ricetta facile e gustosa che raccoglie la tradizione culinaria della Basilicata.

Istruzioni:

Lasciate il baccalà in ammollo per 24 ore, risciacquatelo con cura e scottatelo in acqua bollente. Dopo averlo scolato, pulito e diliscato, tagliatelo in pezzi regolati. Versate l'olio in una padella e aggiungete il peperone già pulito e tagliato in spicchi sottili. Lasciate insaporire le falde di peperone nell'olio e poi aggiungete il baccalà e i fiocchi di peperoncino. I pezzi di baccalà dovranno essere cotti da entrambi i lati, in modo da ottenere una doratura completa, per circa 30 minuti.

Servite non appena il baccalà sarà cotto, ancora fumante.

Codul gătit în stil lucan este o rețetă ușoară și gustoasă care valorifică tradiția culinară din Basilicata.

Mod de preparare:

Se lasă codul la înmuiat 24 de ore, se clătește cu grijă și se opărește în apă clocotită. După ce l-ați scurs, curățat și dezosat, tăiați-l în bucăți obișnuite. Se toarnă uleiul într-o tigaie și se adaugă ardeii, deja curățat și tăiat în bucăți subțiri. Lăsăm feliile de ardei să se aromatizeze în ulei și apoi adăugăm codul și fulgii de chilli. Bucățile de cod trebuie prăjite pe ambele părți, pentru a obține o rumenire completă, aproximativ 30 de minute.

Se servește imediat ce codul este gata, încă aburind.

Cod în stil lucan

ASOCIAȚIA ITALIENILOR DIN ROMÂNIA - RO.AS.IT. · STR. ION LUCA CARAGIALE NR. 24, 020045 BUCUREȘTI

TEL.: +4 0372 772 459; FAX: +4 021 313 3064

WWW.ROASIT.RO